

MARAMUREȘUL și MAREA UNIRE

Se distribuie GRATUIT împreună cu **DE MARAMUREȘ
Gazeta**

■ decembrie 2018

Publicație realizată în cadrul proiectului „Maramureșul și Marea Unire”, derulat de Ansamblul Național folcloric „Transilvania”, finanțat de Ministerul Culturii și Identității Naționale prin Consiliul Județean Maramureș

Iuliana
DĂNCUȘ

director Ansamblul
Național Folcloric
„Transilvania”

„Ne-am asumat cu mândrie acest rol de «ambasadori» ai tradițiilor și ne-am afirmat cu mândrie și demnitate identitatea de români și maramureșeni”

În aceste zile istorice, când se împlinesc 100 de ani de la Unirea Transilvaniei cu România, vă îndemnăm să iubiți și să păstrați portul din lada de zestre a familiilor voastre, ca pe o „haină sfântă”; să ascultați cântecele noastre populare cu sufletul și să nu uitați tradițiile bătrânilor noștri, pentru că ele reprezintă „pașaportul” nostru, al românilor, pentru nemurire și eternitate.

Iuliana Dăncuș,
director Ansamblul
Național Folcloric
„Transilvania”

De aproape șase decenii, Ansamblul Național Folcloric „Transilvania” și-a asumat rolul de păstrător și promotor al celei mai luminoase și neprețuite moșteniri lăsate de străbunii noștri: identitatea națională și zestrea portului, tradițiilor, jocului și dansului popular, care compun, ca un puzzle, sufletul și geniul maramureșeanului și al românului autentic. Cu o echipă extraordinară de profesioniști dedicați, Ansamblul național îndeplinește cu prisosință această misiune sfântă, prezentând spectacole de înaltă ținută autentică și fascinație spirituală, cutreierând patru din cele cinci continente ale globului. Întreaga sa activitate se rezumă la valorificarea folclorului tradițional național al întregului spațiu etnogeografic al României, devenind ansamblul reprezentativ al acestui ținut.

Peste tot, în țară și în lume, ne-am asumat cu mândrie acest rol de „ambasadori” ai tradițiilor și ne-am afirmat cu mândrie și demnitate identitatea de români și maramureșeni. Iar în acest an special, în care sărbătorim Centenarul Marii Uniri, noi,

Ansamblul Național Folcloric „Transilvania”, ne-am dorit să promovăm și mai mult România, românismul și elementele care ne definesc ca națiune, prin spectacole, simpozioane, evenimente culturale și prin editarea unor lucrări scrise. Este datoria noastră de onoare, față de jertfa și sacrificiul înaintașilor noștri și, mai ales, este modul nostru de a arăta dragostea și prețuirea pentru Maramureș și România.

Suntem mândri că putem purta „stindardul” tradițiilor peste generații și suntem mândri că transmitem generațiilor viitoare ceea ce am primit ca moștenire de la strămoși. În aceste zile istorice, când se împlinesc 100 de ani de la Unirea Transilvaniei cu România, vă îndemnăm să iubiți și să păstrați portul din lada de zestre a familiilor voastre, ca pe o „haină sfântă”; să ascultați cântecele noastre populare cu sufletul și să nu uitați tradițiile bătrânilor noștri, pentru că ele reprezintă „pașaportul” nostru, al românilor, pentru nemurire și eternitate.

*La mulți ani, România!
La mulți ani români!*

DORU IOAN DĂNCUȘ,

vicepreședintele Consiliului Județean Maramureș

„Să trăiți cât tricolorul!”

În urmă cu 100 de ani, strămoșii noștri întorși de pe frontul Marelui război plecau spre Alba Iulia pentru a decide „Unirea pe veci cu patria mamă”, datorie de onoare, pe care și-au asumat-o cu prețul vieții, pentru a ne lăsa nouă, generațiilor de azi, o Românie Mare, Unită și Liberă. Înaintașii noștri spuneau atunci că întregul lor efort, toată jertfa și tot „drumul Unirii” nu cântăresc cât mândria de a ne spune nouă, urmașilor lor: „Și eu am fost la Alba Iulia”, pecetluind în acest fel, peste generații, dragostea de neam, patriotismul și onoarea. Astăzi, noi avem norocul de a face parte din generația care sărbătorește Centenarul Marii Uniri și de a spune asemeni lor, cu mândrie: „Și eu am fost la Alba Iulia” sau „Și eu am promovat rolul Maramureșului și al maramureșenilor la împlinirea marelui ideal național”.

În acest an deosebit, Consiliul Județean Maramureș și-a asumat acest rol de promotor al contribuției Maramureșului la marile evenimente istorice din ultimul secol. Am dorit să ne arătăm vrednici urmași ai generației lui Gheorghe Pop de

Să ne bucurăm că Dumnezeu ne-a hărăzit acest ținut unic, cu oameni, valori și tradiții pe măsura sufletului curat al maramureșenilor. Să fim mândri că suntem români și să ne iubim țara cu tot sufletul nostru, cu tot cugetul nostru și cu toată puterea noastră.

Doru Ioan Dăncuș,
vicepreședintele
Consiliului Județean
Maramureș

Băsești, Ilie Lazăr, Vasile Lucaciu, și să punem, asemeni lor, Maramureșul înainte de toate. Pentru că, cel mai important brand al acestui ținut binecuvântat de Dumnezeu, este vibrația, fiorul și moștenirea lăsată de ei.

Să ne bucurăm că Dumnezeu ne-a hărăzit acest ținut unic, cu oameni, valori și tradiții pe măsura sufletului curat al maramureșenilor. Să fim mândri că suntem români și să ne iubim țara cu tot sufletul nostru, cu tot cugetul nostru și cu toată puterea noastră.

*La mulți ani români maramureșeni!
Să trăiți cât tricolorul!*

Personalități ale Maramureșului în contextul istoric al Marii Uniri

În anul Centenarului, Ansamblul Folcloric Național „Transilvania” și-a asumat nu doar rolul de promotor al tradiției și identității naționale ci și a istoriei și patriotismului local, prin derularea proiectului cultural-artistic intitulat: „Maramureșul și Marea Unire”, care se desfășoară în județul Maramureș, în perioada 14 august - 15 decembrie 2018, și este finanțat de Ministerul Culturii și Identității Naționale prin Consiliul Județean Maramureș.

4

Proiectul a debutat printr-un simpozion de excepție, la care au participat personalități de renume pe plan național, intitulat sugestiv „Personalități ale Maramureșului în contextul istoric al Marii Uniri”. Evenimentul a avut loc în „inima românismului”, Ieud, una dintre comunele care au dat istoriei locale și naționale oameni excepționali, cu fapte mărețe.

Comuna Ieud face parte dintre locurile care trebuie înscrise pe harta demnității noastre naționale. Este locul în care s-a scris pentru prima dată în limba română, dar și satul care s-a impus în istoria Maramureșului și a Neamului Românesc prin hărnicie, omenie, credință în Dumnezeu, îndârjire și eroism, care a dat istoriei locale și naționale, oameni excepționali, care au săvârșit fapte mărețe. Istoria Ieudului este plină de date, de nume de neamuri care s-au impus de-a lungul secolelor și care au dat preoți, oameni de

cultură, demnitari politici care s-au afirmat pe plan național și fac cinste Maramureșului și care trebuie să facă parte din „Panteonul onoarei” acestui neam.

Cu atât mai mult, în Anul Centenarului Marii Uniri, Ieudul este un loc special, în care putem învăța cu adevărat dragostea de neam, respectul și recunoștința pentru înaintașii noștri. Tocmai de aceea, această comună a fost aleasă ca loc de debut pentru un proiect important, derulat de Ansamblul Folcloric Național „Transilvania”, finanțat de Ministerul Culturii și Identității Naționale prin Consiliul Județean Maramureș. Proiectul cultural-artistic, intitulat „Maramureșul și Marea Unire” se desfășoară în județul Maramureș, în perioada 14 august - 15 decembrie 2018 și își propune promovarea valorilor autentice ale culturii românești, ale personalităților care au marcat istoria noastră și a Europei în contextul Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918.

„Maramureșul, ca regiune istorică a perioadei formării statului Român, a avut un rol foarte important în desfășurarea acțiunilor politice din acea vreme, iar promovarea contribuției Maramureșului și maramureșenilor la înfăptuirea Marelui ideal național reprezintă o datorie de onoare pentru noi, generațiile care avem privilegiul de a sărbători Centenarul. În cadrul proiectului vom desfășura acțiunile: Simpozionul cu tema «Personalități ale Maramureșului în contextul istoric al Marii Uniri», Spectacolul festiv «Maramureșul și Marea Unire - Centenarul Ne Unește», tipărirea unor lucrări a marilor personalități care au contribuit la realizarea actului Marii Uniri și a unor personalități actuale cu lucrări dedicate Centenarului României”.

Iuliana Dăncuș, directorul Ansamblului Folcloric Național „Transilvania”

Prima acțiune a proiectului s-a desfășurat în 14 august, la Mănăstirea „Sf. Trei Ierarhi” din Ieud și s-a bucurat de prezența unor invitați de mare valoare: doi academicieni, un conferențiar universitar, doctori, preoți, autorități județene și locale, precum și un public numeros.

Evenimentul a debutat cu un mini recital al Corului de copii al Parohiei ortodoxe Ieud, coordonat de preotul Dinu Brici. Primul care a luat cuvântul a fost primarul comunei Ieud, Nicolae David, care le-a urat bun venit celor prezenți: „Pentru că este an Centenar, sub egida Codicelui de la Ieud, ne-am gândit să organizăm și aceste manifestări organizate împreună cu Ansamblul Național Transilvania și Consiliul Județean”. Moderatorul evenimentului a fost vicepreședintele Consiliului Județean Maramureș, Doru Ioan Dăncuș, fiu al satului Ieud: „Este foarte greu să vorbești la tine acasă, în fața unui asemenea prezidiu și auditoriu. Un mare istoric spunea că un popor care nu-și cunoaște istoria este ca un copil care nu-și cunoaște părinții. Parafrazând, ieudenii care nu-și cunosc istoria sunt ca niște copii care nu-și cunosc părinții. Noi, aici, la Ieud, ne-am născut într-un loc binecuvântat, într-

un loc în care într-adevăr noi susținem că s-a scris prima dată românește, în care înaintașii noștri, ieudenii, au făcut să crească prestigiul acestei localități, au luptat pentru tradiții, pentru valori creștine, pentru țară, iar noi astăzi avem această responsabilitate de a continua lupta lor în acest context destul de sumbru. Așadar, reîncepem seria manifestărilor «Codicelul de la Ieud». În 1996 am fost printre promotorii care am susținut necesitatea reînnoirii acestor manifestări și an de an, împreună cu primăria am ridicat ștacheta acestor evenimente”.

Vasile Moldovan, prefectul județului Maramureș a spus: „Ieudenii au trimis oameni de seamă la Marea Unire din 1918, la Alba Iulia, în urma Sfatului Popular de la Sighetu Marmației. Acest an, 2018 este dedicat memoriei acestor mari români, acestor înaintași fără de care Marea Unire nu putea să se împlinească,

„Pentru că este an Centenar, sub egida Codicelui de la Ieud, ne-am gândit să organizăm și aceste manifestări organizate împreună cu Ansamblul Național Transilvania și Consiliul Județean”.

Nicolae David, primarul comunei Ieud

5

Academicianul
Alexandru Surdu

Emil Burzo,
Președintele filialei
Cluj a Academiei
Române

iar România nu ar fi fost ca stat unitar și independent. De aceea, felicit pentru organizarea acestui eveniment în primul rând autoritățile publice locale și Consiliul Județean care au făcut eforturi susținute ca în acest an Centenar să realizăm cât mai multe simpozioane și evenimente care să ne aducă aminte de anul 1918 și să ne bucurăm. Vă felicit pe toți și vă doresc multă sănătate și numai bine!”

Apoi a luat cuvântul Academicianul Alexandru Surdu, care este și cetățean de onoare al județului Maramureș. A vorbit despre Codicele de la Ieud și importanța și necesitatea cercetării acestor documente: „Acum în anul Centenarului se vorbesc lucruri frumoase, dar se vorbesc generalități. Fiecare regiune a contribuit la înfăptuirea Marelui ideal național și s-a jertfit în primul război mondial, pentru că Marea Unire nu se reduce la spațiul acesta pe care îl prezintă cu mare entuziasm cei care se referă la Marea Unire. Dar Marea Unire nu a fost doar întrunirea de la Alba Iulia, ci a fost un război crunt în care au pierit peste 800.000 de soldați români, au murit o mulțime de preoți, învățători, civili, bătrâni și copii, peste 1,5 milioane. Și fiecare regiune și-a adus propria contribuție, am încurajat promovarea acestor lucruri, am făcut sub egida Academiei Române și niște Centre de Cercetare, cu rezultate deosebite, am găsit personalități deosebite ca și Ilie Lazăr, pe care l-am propus post-mortem membru al Academiei Române. Am fost la Petrova, unde s-a vorbit de Gheorghe Bilașco, părintele stomatologiei române și datorită acestor cercetări am avut documentele necesare pentru a-l propune membru post-mortem al Academiei Române. Aceste cercetări sunt foarte importante, iar aici, la Ieud, cea mai importantă cercetare este în legătură cu Codicele de la Ieud. Eu am fost și sentimental legat de această problemă, când am auzit

că primul membru al Academiei Române, Andrei Bârseanu, care a găsit Codicele expus de unul dintre preoții din zonă, cum se spune într-o relate: «de când l-am luat în mână nu l-am mai lăsat până când am ajuns cu el la Academia Română». A ajuns cu el la Academia Română și de atunci stă în Biblioteca Academiei. Și fiindcă Bârseanu a fost președintele Despărțământului Astra Brașov, iar eu sunt actualul președinte al Despărțământului Astra Brașov, am fost cuprins de un mare entuziasm și am mers la Biblioteca și am constatat că Codicele fusese spart și împărțit în patru părți diferite. Am întrebat de ce și au zis că l-au împărțit ca pe unele tipărituri, altele manuscrise, altele în română, altele în slavonă. Iar Legenda Sfintei Dumineci era și în română și în slavonă și au băgat-o la slavonă. Am întrebat unde e coperta, pentru că Bârseanu descria coperta care trecuse prin focuri. Iar coperta era separată. Am întrebat care a fost motivul pentru care a fost spart Codicele și mi s-a răspuns că motivul a fost ca acesta să fie la dispoziția cercetătorilor, fiecare cu domeniul lui. La Biblioteca Academiei, la sala de manuscrise, fiecare manuscris are un calendar și la sfârșit se iscălește cititorul. Am luat cele patru bucăți, m-am uitat și ce să vedeți? Nu era decât iscălitura mea. Deci l-au împărțit în patru, pentru patru tipuri de specialiști și a venit unul singur care nu era specialist, subsemnatul. Nu așa se fac cercetările, mai ales că e vorba de niște documente de mare valoare”.

După aceea a luat cuvântul academicianul Emil Burzo, Președintele filialei Cluj a Academiei Române: „Sunt deosebit de onorat de a fi prezent aici, așa cum s-a spus, strămoșii mei au provenit de aici. În calitate de președinte al Academiei României aș vrea să spun câteva lucruri pe care noi dorim să le realizăm în contextul Centenarului. În

primul rând, am luat legătura cu foarte multe instituții și personalități pentru organizarea unor simpozioane dedicate Marii Uniri în câteva locuri: Cluj, unde a avut deja loc, Blaj, Sibiu, Alba Iulia.

De asemenea, dorim să facem un simpozion la Bădăcin, legat de Iuliu Maniu și, desigur, în Maramureș. În cadrul Filialei Cluj a Academiei Române avem 12 unități de cercetare, care nu au personalitate juridică, lucrează ca și decanate, dintre care trei sunt de istorie. Ceea ce e mai trist la ora actuală e faptul că, în domeniul istoriei, din 1.000 de lucrări se publică la nivel internațional doar 3. Ungurii au făcut o echipă de 22 de persoane care lucrează de trei ani la programul Trianon. Au venit și la București și pentru că n-au găsit oameni care să se ocupe de acest program, am fost rugat să găsesc eu, dar realitatea e că nu am prea găsit. Ei scot 9 volume, se ocupă de la istoria acestui ținut la psihologia poporului maghiar, la geografie, iar nu putem să le răspundem.”

Conf. Univ. Dr. Șerban Turcuș a spus: „Nu știu cât vă spune dumneavoastră numele Turcuș, dar Turcușeștii au fost cnezi de Dragomirești și de Ieud, descendenți din Drăgoșești. Și n-am înțeles niciodată de ce e un extaz când auzim la București de Cantacuzini și Paleologi și nu e niciun entuziasm când auzim de Chindrișești, de Turcușești, care de 7-800 de ani își duc existența în cea mai pură discreție românească. Asta n-am putut să înțeleg niciodată. De ce nobilimea și boierimea românească e doar cea care își duce existența în București? E o întrebare la care aștept să-mi răspund și să-mi răspundă și alții. Nobilimea românească din Transilvania, poate cea mai autentică, e în Maramureș, pentru că Maramureșul este ultima limbă de pământ din Transilvania care a intrat sub autoritate maghiară. În anul 1000 erau la porțile meseșului și abia peste 200 de ani este atestat un vag Comitat de Maramureș. Istoria României trebuie promovată, pe alocuri rescrisă și trebuie să ne lăudăm cu ce e în ea”.

Pr. Dr. Cristian Ștefan, consilierul cultural al Episcopiei Ortodoxe a Maramureșului și Sătmăruului a spus: „Nu știu ce aș mai putea să spun după asemenea vorbitori, eventual să aduc cuvântul de binecuvântare și mulțumire al PS Iustin și să reprezint o instituție care a avut un rol major în evenimentele importante din istoria națiunii române. Pentru că așa cum bine știm, biserica

ortodoxă română a fost prezentă în toate evenimentele importante și foarte implicată în ceea ce înseamnă interesul național. Aceasta cred că este singura justificare pentru care am și eu dreptul să vorbesc după înaltele personalități care au adresat cuvinte atât de importante și de frumoase și să aducem în primul rând mulțumire lui Dumnezeu pentru că suntem contemporani cu acest Centenar, să mulțumim celor prezenți și să transmit cuvântul de felicitare organizatorilor și să-i asigurăm că instituția noastră va fi alături de astfel de evenimente întotdeauna”. Preotul greco-catolic Vasile Codrea a spus: „Mă bucur că pot fi prezent aici și în numele acestei unități pe care o invocăm să putem face pași frumoși împreună”.

A luat cuvântul și prof. Dr. Mihai Dăncuș care a ținut o veritabilă lecție de istorie locală, vorbind despre instituțiile și oamenii care s-au implicat în Actul Marii Uniri: „Muzeul Maramureșului a înființat aici, la Ieud, un muzeu local, în casa familiei Dunca-Pățu, o familie care a suferit foarte mult, care a luptat împotriva comunismului. Acest muzeu local este o gospodărie țărănească, o casă cu trei încăperi spațioase care au fost donate de către această familie, mai exact de către Gavrilă Dunca-Pățu, Muzeului, iar Muzeul a donat-o comunei și comuna, țării. Aici sunt prezentate documente, obiecte care atestă existența din cele mai îndepărtate timpuri pe aceste meleaguri. În 1945, în almanahul «Plugarul» care apărea la Cluj, o carte groasă de peste 400 de pagini, Ioan Bîlțiu Dăncuș a publicat o istorie a satului Ieud pe care ar merita să o citim cu toții și să o publicăm într-o broșură. La finalul articolului este o fotografie care înfățișează un țăran și care a constituit model pentru pictorul Traian Bîlțiu Dăncuș, care a realizat o grafică în tuș, intitulată «Am fost și-om fi». Vreau să vă spun că prin documentul care s-a lansat la Sighetu Marmăției, la 11 noiembrie 1918, reprezintă un apel al intelectualilor din satele Maramureșului, prin care cer ca fiecare comună să trimită delegați la Marea Adunare din 22 noiembrie, care va avea loc în oraș, și care va alege Consiliul Național Român, președintele acestuia și va delega pe cei care vor merge la Alba Iulia. Îmi permit să lecturez primele cuvinte ale acestuia: «Frați români maramureșeni, au căzut lanțurile robiei de veacuri. A sosit ceasul măreț al eliberării. O lume nouă își ia astăzi ființă din ruinele trecutului și soarele dreptății a răsărit biruitor peste cerul nostru»”.

Conf. Univ. Dr.
Șerban Turcuș

Pr. Dr. **Cristian Ștefan**, consilierul cultural al Episcopiei Ortodoxe a Maramureșului și Sătmăruului

Prof. Dr.
Mihai Dăncuș

IULIU MANIU

- File de istorie

Academician Prof. Dr. Ing. **EMIL BURZO**,
Președintele Filialei Cluj a ACADEMIEI ROMÂNE

Zia de 1 Decembrie 1918 reprezintă un eveniment central al istoriei poporului român, dată la care Marea Adunare de la Alba Iulia a votat unirea Transilvaniei cu România, încheind procesul de unire a provinciilor istorice românești într-un singur stat național. Centenarul Marii Uniri este un recurs la memorie, la rememorarea faptelor înaintașilor noștri, căci România s-a construit pe valori, principii și mai ales credință. Din păcate nu am știut a cinsti făuritorii Marii Uniri, mulți dintre aceștia pierind în închisori, condamnați pentru fapte imaginare.

Localitatea Bădăcin, locul de naștere a lui Iuliu Maniu, este menționată începând cu anul 1215. Pentru început, a făcut parte

din Comitatul Solnocul Mijlociu iar apoi din comitatul Crasna ce avea drept centru Cetatea Șimleu (Somlyo). Localitatea aparținea familiei Bathori de Șimleu, încă din anul 1215. Ștefan Bathori de Șimleu (1473-1548), în anul 1522 este ales adjunct al voievodului Transilvaniei Ioan Zapolya (voievod între anii 1510-1526) și apoi rege al Ungariei. Participă la războiul contra turcilor în armata transilvană, ce număra între 8.000 și 10.000 de persoane și care avea drept obiectiv paza trecătorilor din munții Transilvaniei, la năvălirea turcilor. Această armată nu participă la bătălia de la Mohacs, din 29 august 1526, bătălie cu consecințe nefaste pentru regatul maghiar, transformat în pașalâc.

În anul 1529, la 3 ani de la bătălia de la Mohacs este menționată prezența la Bădăcin a 6 persoane, care dețin sesii iobăgești: Man, Gurzo, Tivadar, Giula, More și Ravasz și care au făcut parte din armata transilvană, care, după bătălia de la Mohacs, s-a destrămat parțial. Toate aceste persoane făceau parte din nobilimea mică transilvană, care era obligată prin statutul lor, să participe la acțiuni militare. Iobagii, mai ales după răscoala lui Doja din 1514, nu puteau avea arme. Se poate presupune, că persoanele menționate au făcut servicii lui Ștefan Bathori, probabil gărzi de corp și au fost răsplătiți cu aceste danii. Recompense de aceeași natură au fost acordate de regele Matei Corvin lui Ambrosius de Dolha sau familiei Coroi de Coroieni după bătălia de la Baia (decembrie 1467) sau de Carol Robert de Anjou în anul 1331 comiților Pavel și Laurențiu, după bătălia de la Posada din toamna anului 1330.

Să vedem cine sunt aceste persoane, urmărim familiile nobiliare din Transilvania, de la sfârșitul sec. al XV-lea, începutul sec. al XVI-lea. Man provine din familia Man de Șieu, Gurzo din familia Gorzo de Ieud, iar Thivadar din familia Thivadar de Săpânța, toate aceste familii având diplome nobiliare din anul 1419. Giula provine din familia Giula de Giulești, cu diplomă din 1494, toți

maramureșeni. More provine din familia More de Csula, menționată cu proprietăți în Banat, încă din sec al 15-lea iar Ravasz provine din familia Ravasz de Korund și Aranymeszö (localitate în Sălaj-Băbeni). Prin statutul și obligațiile nobiliare aceștia au făcut parte din armata transilvană.

Familia Man este reînobilată de împăratul Leopold I, la data de 7 decembrie 1699 pentru „... credința și slujbele credincioase ale credinciosului nostru nobil Laurențiu Man... pe care le-a făcut și îndeplinit predecesorilor noștri și nouă”.

Descendenții familiei Man (Many) nu erau prea bogați, nobili țărani care își lucrau pământul. După Pușcariu, în anii 1880 erau 28 de familii cu numele de Many. Denumirea Many și Gurzoi, în limba maghiară are semnificația „de” Man și, respectiv, „de” Gurzo, spre exemplu. În anul 1805, Gligor și Ioan Man, nobili plătitori de taxe au depus jurământ ca soldați pedestrii. Man Petru și soția Flora (Floarea) dețin două sesii fără taxe (cu statut nobiliar) și două cu taxe. Man Nicolae și Ștefan dețin două sesii iobăgești antia și una nova. Sesiile antia le pune zălog lui Laszlo Szentmarjai. Sunt plătitori de taxe pentru sesia nova. Se menționează totodată, că înrolat în armată, Ștefan Man, fiind sărac nu și-a putut cumpăra uniformă și armament conform cu statutul nobiliar.

Unul dintre strănepoții lui Laurențiu Man, Teodor Man, țaran nobil din Bădăcin se căsătorește cu Ileana Bărnăuțiu, fiica învățătorului și cantorului Ioan Bărnăuțiu și a Anei Oros din Bocșa, soră cu Simion Bărnăuțiu. Ioan Bărnăuțiu era fiul preotului Simion Bărnăuțiu din Bocșa, și el tot fiu de preot. Copilul lui Teodor Man și Ana Bărnăuțiu, Ioan s-a născut la data de 10.09.1833 la Bădăcin. Ioan Maniu avea vârsta de doar doi ani, la moartea tatălui său. Urmează Gimnaziul Franciscan Minorit din Șimleul Silvaniei începând cu anul 1839 (6 ani) și apoi, din anul 1849, continuă școala la Blaj. Din lipsă de mijloace financiare, abandonează școala și se întoarce la Bădăcin. Unchiul său, Simion Bărnăuțiu îl susține să urmeze seminarul teologic din Blaj, în perioada 1853-1855, din anul 1855 urmează facultatea de drept la Universitatea din Pesta și apoi la Viena. În anul 1861 obține diploma de doctor și apoi atestatul de avocat. În anul 1864 Ioan Maniu merge la Iași să însoțească pe unchiul său Simion Bărnăuțiu,

bolnav, care dorea să se întoarcă în localitatea natală. Simion Bărnăuțiu moare la data de 28 mai 1864. În testamentul întocmit de acesta, îl însărcinează pe Ioan Maniu să se îngrijească de tipărirea manuscriselor sale, lăsându-i-le drept moștenire.

În anul 1865 Ioan Maniu se căsătorește cu Clara Coroianu, fiica vicarului episcopal Demetriu Coroianu. Familia Coroianu provine din Maramureș, fiind o ramură a familiei Cora-Coroi de Bărsana, atestată documentar încă din anul 1326. În lupta de la Baia, contribuie la salvarea lui Matei Corvin (decembrie 1467) și primește titlul de liber baron (1469). O ramură a familiei se stabilește pentru început la Vima Mică, adoptând patrimoniul Coroianu de Coroieni și Vima Mică. Un membru al acestei familii se mută la Gherla, având printre descendenți pe preotul Anton Coroianu, tatăl vicarului Demetriu Coroianu. Demetriu Coroianu a avut mai mulți copii. Fiica Clara se căsătorește cu Ioan Maniu, cu care are 3 copii Casiu Maniu, Iuliu Maniu precum și Elena, căsătorită Pop. Fiicele acesteia sunt Livia, care se căsătorește cu Dr. Romul Boilă iar Clara cu dr. Zaharia Boilă. Familia Boilă își are de asemenea originea în Maramureș, fiind ramură a familiei Boilă alias Hodor de Bărsana, unii membrii ai acesteia emigrând în anii 1712-1724 în Șintereag, Nireș și Sălaj.

Prin cumnatul său Iuliu Coroianu (memorandist), căsătorit cu Dorina fiica președintelui PNR Ioan Rațiu, se înrudea cu acesta din urmă. Ioan Man, în 1861, este vicenotar în Comitatul Crasna, iar în anul 1867, asesor judecătoresc.

Iuliu Maniu s-a născut la data de 8 ianuarie 1873. Urmează școala primară la Blaj, liceul la Zalău, facultatea de drept a Universității din Cluj (1890-1892) și respectiv Viena (1893), devenind doctor în științe juridice a Universității din Budapesta (1896). Ocupă funcția de jurisconsult la Mitropolia Unită Blaj (1898-1915). Și-a început activitatea politică în cadrul Partidului Național Român. Este ales președinte al Societății Academice „Petru Maior”. În anul 1897, la vârsta de 24 ani este cooptat în consiliul de conducere al PNR. În anul 1906 este ales deputat în parlamentul de la Budapesta, în circumscripția electorală Vințul de Jos.

Pentru început, Iuliu Maniu alternează între pasivismul politic, curent adoptat de unchiul său Ion Rațiu, ca formă de protest pentru situația nedreaptă a românilor și respectiv implicarea activă în viața politică a regatului maghiar.

Ioan Maniu a fost un jurist român transilvănean, tatăl lui Iuliu Maniu

Iuliu Maniu

Se apropie de ideile lui Aurel C. Popovici, ce au în vedere organizarea Statelor Unite ale Austriei Mari, idee emisă în 1905, și care reconcilia nevoia de emancipare națională a românilor și loialismul dinastic - un prim pas spre idee unei uniuni europene.

Atitudinile publice ale lui Iuliu Maniu, în parlamentul de la Budapesta au fost ferme împotriva politicii de deznaționalizare promovate de statul maghiar; s-a împotrivit semnării unui document inițiat de guvernul maghiar, prin care se solicita României intrarea în război alături de Puterile Centrale.

În iunie 1915 este mobilizat și trimis la școala de ofițeri de rezervă și apoi pe frontul din Italia. În anul 1918 îl găsim comandant de baterie, în regimentul 14 artilerie. Începând cu luna octombrie 1918, un număr mare de soldați pleacă de pe front. Contrar cu dispozițiile Comandamentului Militar Maghiar, Iuliu Maniu părăsește unitatea militară, plecând la Arad și de aici la Viena.

La data de 30 octombrie la Viena, s-a constituit Comitetul Național al Românilor din Transilvania, în chestiuni militare, sub conducerea lui Maniu, iar în ziua următoare a luat ființă Senatul Central al Ofițerilor și Soldaților Români, acțiuni inițiate pentru organizarea militară a românilor din armata Austro-Ungară. Senatul avea drept conducători pe general baron Ioan Boeriu (ridicat la gradul de mareșal) și respectiv, generalul de brigadă Moga.

La Viena și în împrejurimi se aflau 4 regimente de infanterie transilvănene (Orăștie, Brașov, Sibiu și Cluj) care totalizau cca 60.000 de soldați și ofițeri, 86% fiind de naționalitate română. Românii aveau la Viena singura armată organizată și disciplinată, fapt ce i-a permis lui Iuliu Maniu să discute cu autoritățile austriece ca aceste unități să pună capăt jafului și distrugerilor la care s-au dedat miile de ostași bolșevizați ce aflau de pe front spre casă. Pe de altă parte, la Viena izbucnise greva generală, la care a participat și poliția orașului. Unitățile române au fost locuate într-o singură cazarmă, fapt ce a permis o mai bună coordonare a activităților, trupele române menținând ordinea timp de 55 zile până când autoritățile austriece au reușit să reorganizeze poliția. Iuliu Maniu a avut un rol important și în organizarea legiunii române de la Praga, care a protejat Comitetul Național Cehoslovac de încercările generalilor fideli Austro-Ungariei, de a prelua controlul asupra capitalei.

La data de 31 octombrie 1918 se înființează Consiliul Național Român în cadrul căreia Iuliu Maniu a avut un rol definitoriu. Acesta solicită guvernului maghiar la data de 10.11.1918 recunoașterea dreptului la guvernare asupra

românilor din Ardeal și Țara Ungurească (Partium). Discuțiile pe această temă se încheie la data de 15.11.1918 fără nici un rezultat. Astfel, Comitetul Național Român hotărăște convocarea la Alba Iulia a unei Mari Adunări Naționale.

Iuliu Maniu participă la Adunarea de la Alba Iulia, ca delegat al cercului electoral Vințu de Sus. Discursul rostit la această adunare punctează atât acțiuni din trecut, precum crezul său în viitorul națiunii române:

„Dacă privim șirul nesfârșit al suferințelor grele care le-a îndurat neamul românesc, timp de veacuri, dacă ne aducem aminte de sutele de mii de martiri care și-au jertfit viața pentru acest neam... nu știu cu ce să mulțumim noi, generația de azi, că suntem învredniciți de soartă... să fim împărțâșiți de o atât de mare înălțare sufletească. Vrednicia neamurilor se judecă după temeinicia hotărârilor ce le iau, după stăruința cu care se silesc a înfăptui hotărârile luate.”

Și continua:

„... noi nu dorim să devenim din oprimați, oprimatori, din asupriți, asupritori.”

Consiliul Dirigent, ales să administreze afacerile Transilvane, până la unirea deplină cu România avea ca președinte pe Iuliu Maniu. După decesul lui Gheorghe Pop de Băsești, la data de 23.02.1819 Iuliu Maniu este ales președinte al Partidului Național Român.

Încercări mult mai mari pentru Iuliu Maniu vor veni peste doar 20 de ani.

Ungaria revizionistă sprijinită de Germania nazistă și Italia fascistă, prin primul arbitraj de la Viena (2 noiembrie 1938) încorporează zone din Slovacia de Sud și din Ratenia Subcarpatică, iar în 1941, zone din Croația. Prin dictatul de la Viena din 29/30 august, partea de Nord a Transilvaniei este luată României și predată Ungariei.

În noaptea de 30/31 august 1940 în cadrul Consiliului de Coroană care urma să decidă dacă acceptă sau nu Dictatul de la Viena, prin care se rupea de România Ardealul de Nord. Iuliu Maniu, cu ochii în lacrimi, spunea:

„Protestez, în numele Ardealului și al Banatului în contra oricăror încercări de a înstrăina părți din Transilvania, Banatul sau Maramureș de statul nostru.”

Totodată, trimite un amplu memoriu lui Hitler și Mussolini, în care, printre altele, spunea:

„... protestez vehement contra sentinței arbitrar care atribuie Ungariei o majoritate de români, pentru a îngloba țării lor o minoritate de maghiari.”

Fără alte mijloace de acțiune contra prevederilor Dictatului de la Viena, la 2 septembrie 1940, participă la Cluj la o întâlnire cu colaboratorii apropiați, axată pe acțiunile care pot fi întreprinse pentru protejarea românilor din teritoriile cedate, inclusiv a înființării unei organizații. Peste 3 zile, la 5 septembrie 1940 armata hortistă ocupă Ardealul de Nord. În acest context, la data de 10 septembrie 1940, se înființează *Comunitatea Națională a Românilor din Nordul Transilvaniei*, formațiune organizatorică și conducătoare a populației românești aflată sub ocupație, președinte fiind ales Emil Hațieganu. Din nucleul organizatoric făceau parte episcopii Iuliu Hossu și Nicolae Colan, Vasile Hossu, Liviu Telea, Teodor Burzo.

Cercurile maghiare au căutat să justifice apartenența Transilvaniei de Nord la Ungaria. Astfel, în contextual politic din anul 1940, s-a elaborat teza potrivit căreia din punct de vedere istoric, etno-demografic, economic sau geografic spațiul transilvan ar putea fi divizat într-o parte de Nord, care ar fi „*ungurească*” și o parte de Sud, reprezentând restul. Această teză este prezentată de contele Pal Teleki, geograf, prim-ministru al Ungariei, în anul 1940 în volumul *Siebenbürgen* și preluată de istoricul Makkai Laszlo în cartea „Istoria Transilvaniei”, ediția în limba maghiară, 1944 și respectiv franceză „Histoire de Transilvanie”, 1946. Falsitatea teoriei este evidentă, componenta etnică românească fiind majoritară pe acest teritoriu, așa cum reiese din primele recensăminte, ca spre exemplu cel din 1553.

O a doua teză, tot pe această temă, rezultă din Nota despre Transilvania a comisiei NKD din 05.05.1944, condusă de Litvinov, cu reluări ulterioare. Citez: „Ungurii încearcă să reducă argumentele de ordin etnic, evidențiind faptul că partea cea mai cultă a populației Transilvaniei este reprezentată de maghiari”. Această teză este reluată și în prezent și de cercurile maghiare din Statele Unite ale Americii, care denaturând fapte, lasă să se înțeleagă ca românii, de-a lungul secolelor, au fost doar iobagi. Un număr de cca. 2.000 familii românești apar ca reprezentanți ai nobilimii istorice maghiare, nobilimea românească mică sau mijlocie practic ducând greul confruntărilor armate, nu numai în evul mediu.

Comunitatea Națională a Românilor și-a desfășurat activitatea în paralel, pe trei direcții: confesională, cooperatistă și diplomatică. În actele confidențiale ale prefectului Cluj, 1940-1944, se menționează:

„Se poate constata că românii din Nordul Transilvaniei își construiesc aceste linii organizatorice cu mare succes, fără ca autoritățile noastre să fi conturbat până acum cu vreun folos una dintre ele.”

„Protestez, în numele Ardealului și al Banatului în contra oricăror încercări de a înstrăina părți din Transilvania, Banatul sau Maramureș de statul nostru.”

Comunitatea națională a românilor a organizat consfătuiri, a întocmit liste ale nedreptăților, a făcut recensământul celor rămași etc. Iuliu Maniu, prin contactele avute cu Comunitatea Națională a Românilor, în special prin Emil Hațieganu a fost printre inițiatorii multor acțiuni pentru apărarea drepturilor românilor, în teritoriul vremelnice ocupat de hortiști. Într-un raport din 28 mai 1941 al Partidului Ardelean, contele Béla Teleki cerea „*supravegherea strictă a românilor din Nordul Transilvaniei și reprimarea oricăror tendințe din partea acestora*”.

S-a constatat totodată „*o adevărată febră printre români. Ei devin mai siguri pe ei, mai conștienți și de multe ori mai agresivi*”. Starea de spirit a populației românești este redată sugestiv într-un raport confidențial din anul 1943 al autorităților maghiare

„Nici azi nu se pot încadra în viața maghiară, nu frecventează manifestările naționale maghiare, nu sprijină nici o acțiune maghiară.”

Acțiunea de la 23 august 1944 a provocat o vădită îngrijorare în rândul autorităților maghiare. În noaptea de 23/24 august 1944 s-au emis instrucțiuni speciale privind arestarea și întemnițarea tuturor elementelor românești suspecte. În orașul Sighet au fost arestate 23 persoane iar în județul Maramureș 200 persoane. În județul Cluj s-au făcut multe arestări, românii fiind internați în „*Toloncz Ház*” (lagăr).

Politica maghiară cu privire la Transilvania a evoluat, în perioada 1940-1945, în funcție de realitățile politice. Astfel, din raportul trimisului URSS în Turcia S.P. Vinogradov către V. Molotov, la data de 7 iulie 1943 rezultă că Ungaria este nemulțumită de partea din Transilvania primită prin Dictatul de la Viena. Ungaria dorește să obțină toată Transilvania și a o transforma într-un stat „independent” inclus într-o confederație proiectată de Ungaria și care să includă și Croația. Odată cu victoriile puterilor aliate și apropierea frontului de Ungaria, se observă o orientare spre ideologiile de stânga, spre cea comunistă. La data de 26 august 1944, guvernul de la Budapesta a trimis instrucțiuni populației maghiare din Ardealul de Nord „*pentru cazul în care Transilvania de Nord ar fi fost ocupată de trupele româno-ruse, maghiarii din Transilvania se pot organiza în cadrul unui partid comunist, colaborând intens și chiar exagerat cu autoritățile rusești de ocupație, supralicitând pe români. În felul acesta ar putea obține simpatia autorităților militare rusești, complicând reîncadrarea acesteia în statul român*”. Semnificativă este de asemenea declarația unui deputat maghiar la 08.09.1944. „*Românii sunt convinși de reuniunea Nordului Transilvaniei la România, iar populația maghiară este de părere că singura noastră*

salvare constă în a ne orienta spre stânga”. Și acest lucru s-a văzut; încă 6 luni după eliberarea Transilvaniei de Nord, elementul maghiar care a aderat la partidele de stânga, în special comunist, dominând viața politică a acestei regiuni.

La Moscova, începând cu data de 10.01.1944, când se prefigura că războiul cu Germania se apropie de final, își desfășoară activitatea Comisia NKID pentru pregătirea tratatelor de pace și ordine postbelic. În ședința din 08.06.1944 a acestui comitet, Litvinov propune două soluții pentru rezolvarea problemei Transilvaniei:

1. Posibilitatea de retrocedare către România, dacă se va renunța la revendicarea Basarabiei și Bucovinei și dacă acceptă exercitarea controlului sovietic asupra politicii viitoare a României.
2. Până la realizarea acestui lucru avem posibilitatea de a transforma Transilvania într-un stat independent pentru o anumită perioadă, dar poate rămâne independent și pentru o lungă perioadă de timp, având în vedere că acest stat mic va trebui să aibă un protector, care poate fi doar Uniunea Sovietică.

Transilvania de Nord a avut astfel o situație incertă din punct de vedere administrativ, după eliberarea acestui teritoriu de sub dominația horthistă. În tratatul de pace se prevedea „*Guvernele Aliate socotesc hotărârea Arbitrajului de la Viena cu privire la Transilvania, ca nulă și neavenită și sunt de acord ca Transilvania (sau cea mai mare parte a ei) să fie restituită României sub condiția confirmării prin Tratatul de Pace*”.

Prin legea nr. 487 din 10 oct. 1944 s-a creat de autoritățile de la București, Comisariatul pentru Administrarea Transilvaniei Eliberate, cu misiunea de a administra această parte a României. În funcția de Înalt Comisar pentru Administrarea Transilvaniei eliberate, la propunerea lui Iuliu Maniu, a fost numit dr. Ionel Pop, fost secretar al Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918. Sediul acestui comisariat a existat mai mult la București, nefiindu-i permisă stabilirea la Cluj.

Comuniștii maghiari și români se re poziționează, conform cu evoluția evenimentelor politice și militare. La data de 16 octombrie 1944 se înființează Uniunea Populară Maghiară din România (MADOSZ). O săptămână mai târziu, la data de 21 octombrie 1944, se constituie la Cluj, Comitetul Democratic din Ardealul de Nord, pe baza acordului dintre P.C. (Pal Veres, Lajos Iordaki, Sandor Jakab) și PSD (Victor Pocol, A. Wolff, Francis Bruder), MADOSZ, Frontul Plugarilor și alte câteva organizații mai mici.

Conferința politică a FND pentru Ardealul de Nord a început la Cluj în 12 februarie 1945, cu care prilej s-a ales Comitetul Executiv al FND, format din președinte (Teodor Vescan) copreședinte (Lajos Jordaky) iar ca membri Tudor Bugnariu, Francisc Bruder, Ianos Demeter și Miklos Goldberger. Frontul Național Democratic a creat o structură administrativă asemănătoare unui guvern, constituind organe de lucru precum: președinție, administrație și sănătate, justiție și siguranță, cultură, finanțe, economie precum și muncă și transporturi. Din punct de vedere etnic, ungerii, prin FND, au ocupat funcții administrative importante, dominând viața politică a Ardealului de Nord, timp de 6 luni.

Armata Română, după eliberarea unor localități, a instalat autorități trimise de la București. Spre exemplu, la Târgu-Mureș în prezența lui Ionel Pop este desemnat ca prefect Dr. Victor Groza, iar primar Dr. Petre Muscă, odată cu eliberarea orașului, la data de 28 septembrie 1944. În perioada următoare (după luna octombrie), din ordinul comandamentului sovietic, autoritățile române au fost nevoite să părăsească orașul, acest lucru întâmplându-se și în alte orașe, unde armata română a instalat autorități civile trimise de la București. Edificatoare în acest sens este discuția dintre A.I. Vășinschi și primul ministru al României, la data de 12 noiembrie 1944. Primul ministru solicită o amânare a termenului de 24-48 ore pentru ca autoritățile românești din întreaga Transilvanie să părăsească acest teritoriu.

O situație similară întâlnim, spre exemplu, la Cluj. La Cluj, comandantul sovietic instalează la data de 10.10.1944 drept primar pe Tudor Bugnariu, membru al Partidului Național Popular (partid de buzunar la P.C.) și apoi membru al P.C. Acesta era căsătorit din anul 1930 cu Kato Balázs, fiica unor bogați negustori evrei, care decedează în anul 1950, din cauza leucemiei. Tudor Bugnariu, cadru didactic la Universitate rămâne în teritoriul ocupat, soția sa scăpând de deportare, fiind căsătorită cu un creștin. În anul 1957 se recăsătorește cu Ana Dorica Blaga.

După eliberarea Clujului de către armata română împreună cu cea sovietică, la data de 11 octombrie 1944, armatei române i se interzice să rămână în Cluj de către comandantul militar sovietic și de primărie, de altfel considerată anexă a acesteia. Într-un comunicat consemnat în Jurnalul Operațional al Corpului Aerian Român se spune: „*A fost un prilej de mare bucurie pentru ostași și populația românească eliberarea Clujului*”. Această bucurie a fost umbrită de faptul că nu au permis intrarea autorităților române în Cluj, precum și staționarea armatei române. Populația maghiară declară la sosirea trupelor rusești „*că demult au așteptat armatele sovietice*

eliberatoare, întrucât și ei sunt comuniști”. „*Funcționarii unguri din administrația orașului se pronunță ca municipiului Cluj să i se acorde statut internațional*”.

Față de situația politică complexă în care se afla Transilvania de Nord, la data de 17 noiembrie 1944 se constituie, la sugestia lui Iuliu Maniu, „Uniunea Democrată Română” (UDR), organism ce milita pentru integrarea Transilvaniei de Nord la România. Ca urmare a unei Marii Consfătuiri a Românilor Democrați, ținută în localul „Băncii Albina” din Cluj, la care participă câteva sute de persoane se alege un Comitet de conducere, reprezentant al tuturor instituțiilor românești și toate clasele sociale, format din 40 de membri (Biserica Ortodoxă Română, Biserica Română Unită, meseriași și industriași, comercianți, țărani, medici, artiști, învățători, ziaristi, ingineri, funcționari, tineret și pensionari). Președinte de onoare al Uniunii a fost proclamat Emil Hațieganu precum și cei doi arhierei români: ÎPS Iuliu Hossu și PS Nicolae Colan. Emil Hațieganu a fost arestat de armata maghiară și transportat în Ungaria și eliberat abia în aprilie 1945. Președinte este ales profesorul Aurel Coza.

UDR, ca organizație politică reprezentativă pentru comunitatea românească, ca urmare a propunerilor FND, a fost pusă în situația de a fi integrată în FND și de a crea structuri guvernamentale paralele față de cele ale statului român. În mod real, reprezentanții UDR au evitat, pe toată perioada funcționării acestei organizații, să participe la activitatea unui for de reprezentare politică alături de FND. Propunerile comuniștilor, venite de la Teofil Vescan, Miklos Goldberger, Tudor Budnariu sau Alexandru Jakab, pentru ca, colaborarea pe plan administrativ, la nivelul județului Cluj, să devină una politică în cadrul unui Consiliu Dirigent sau Comitet Executiv au fost respinse de UDR. Acceptarea acestora ar fi însemnat crearea unei organizații politice autonome și ar fi putut aduce numai complicații, de viitor, guvernului român în rezolvarea definitivă a problemei Ardealului de Nord, părere comună atât a lui Iuliu Maniu precum și a UDR, în întregul său. Cu sprijinul lui Iuliu Maniu, ca urmare a unor contacte directe cu reprezentanți ai Comisiilor UDR, se primesc multe ajutoare pentru depășirea situației grele în care se găsea populația Transilvaniei de Nord (produse alimentare, combustibil, transport etc.)

Pentru a ilustra problemele apărute între UDR și FND, redăm unele pasaje din documentele UDR aflate în fosta arhivă a securității. La data de 14 decembrie 1944, prof. Aurel Coza, președinte al UDR declara: „*Interese străine ascunse vor să se camufleze în organizații ce tind a se crea pentru a ajunge la o organizație autonomă provincială*”. La aceeași dată, Teodor Burzo, Petre Rebreanu și Liviu Lazăr arată că „*delegații FND dau dovadă de o atitudine mereu*

separatistă și șovină”. Edificator pentru atitudinea FND îl constituie pasajul, cu privire la cooperarea cu UDR, din raportul lui Miklos Golberger, prim secretar al P.C. din regiune, întocmit la data de 30 decembrie 1944. Acesta spunea:

„*Colaborarea cu UDR a fost valabilă 3 săptămâni, după care a început să ceară ca FND să declare deja azi Transilvania de Nord drept pământ românesc*” și continua: „*Noi nu dorim să facem o declarație care ar fi în contradicție cu platforma externă a Uniunii Sovietice și a Comisiei de Armistițiu*”.

UDR protestează printre altele contra suprimării ziarului Tribuna precum și pentru depunerea jurământului față de Horty cerut de rectorul maghiar al universității clujene, componența așa numitului „guvern” FND apărând doar în ziarul de limbă maghiară.

Ilustrativ pentru atitudinea comuniștilor privind situația Ardealului de Nord îl constituie raportul lui Miklos Golberger, prim secretar al Comitetului Regional din Cluj al P.C. din decembrie 1944. Referindu-se la Transilvania, afirma „*posibilitatea ca aceasta să treacă la România sau să treacă, sub conducerea unui guvern democratic, la Ungaria*”. În continuare spunea: „*Există și o a treia tendință, cu destul de multe motive pentru aceasta, din partea ambelor popoare, în special din partea muncitorilor... atât de o parte cât și de cealaltă, ei vor o Transilvanie independentă, care având o graniță comună cu Uniunea Sovietică să fie integrată în Uniunea Sovietică*”.

Referindu-se la alegerea delegațiilor din Târgu-Mureș, la congresul sindicatelor unite din România, M. Goldberger spunea: „*S-a pus problema ca acești delegați să nu își dea acordul sub nici o formă la unirea Transilvaniei de Nord cu România, să pună problema independenței Transilvaniei de Nord cu intenția de integrare ulterioară în Uniunea Sovietică*”. Până la urmă această decizie a fost anulată.

Pe aceeași linie se înscrie și scrisoarea trimisă de locuitorii din plasa Salard, primită la 25.08.1945 de S.A. Lozovski, adjunctul Comisarului Poporului pentru afaceri Externe al URSS. Scrisoarea semnată de 200 persoane, membrii ai P.C., MADOSZ, PSD și Frontul Plugarilor, se referă tot la independența Ardealului de Nord. „*În numele poporului din Transilvania rugăm reprezentanții Marilor Puteri Aliate la Conferința de Pace să ia în considerare destinul special al Transilvaniei*”.

Și continuă:

„*Singurul mod de a opri lupta dintre cele două țări vecine din cauza Transilvaniei precum și a asigura pacea și armonia, a conlucrării popoarelor, este aderarea ca stat independent la Uniunea Sovietică*”.

După eliberarea Clujului de către armata română împreună cu cea sovietică, la data de 11 octombrie 1944, armatei române i se interzice să rămână în Cluj de către comandantul militar sovietic și de primărie.

Față de situația politică complexă în care se afla Transilvania de Nord, la data de 17 noiembrie 1944 se constituie, la sugestia lui Iuliu Maniu, „Uniunea Democrată Română” (UDR)

O situație deosebită a apărut în Maramureș. Ne vom referi succint la problemele puse populației românești din acest colț de țară, care se opunea vehement integrării la Ucraina. Orașul Sighet a fost eliberat la data de 17 octombrie 1944 de către Armata Sovietică. Comandamentul acesteia a numit o administrație locală românească, dominată de Consiliul Național Român (CNR), președintele acestuia Dr. Ioan Bilțiu Drăguș fiind numit primar. CNR va intra curând în divergență cu Consiliul Ruteno-Maghiar din Maramureș.

La data de 8 noiembrie 1944 Înalțul Comandament Sovietic a dat ordin ca trupele române și jandarmeria să se retragă din județul Maramureș. În aceste condiții minoritățile maghiară, rutenă și evreiască au adus în fruntea județului un ucrainian, Ion Odovichiuk. S-au format comitete populare locale, cele mai multe conduse de ucraineni și unguri și un Comitet județean al Poporului. Prefectul român este silit să demisioneze. La data de 20.01.1945 se organizează un miting la Sighet, susținut doar de minorități, cu care prilej Maramureșul este declarat parte a URSS. Majoritatea funcționarilor români au fost înlăturați și au fost constituite organe administrative și de ordine, formate numai din ucraineni, maghiari și evrei.

Din raportul contraamiralului V.L. Bogdenko și a consilierului politic S.A. Dangulov reies următoarele:

„La începutul lunii februarie 1945, în orașul Sighet s-a deplasat delegatul Radei Poporului din Ucraina Subcarpatică pentru a participa la pregătirea Congresului reprezentanților poporului, care trebuiau să decidă cu privire la aderarea județului Maramureș la Ucraina Subcarpatică. Congresul, care a avut loc la data de 04.02.1945, a adoptat manifestul de aderare. Deplasarea reprezentanților Radei Poporului ca și organizarea congresului au fost autorizate de CC al PC din Ucraina și Departamentul Politic al Frontului al 4-lea Ucrainean. După aderarea județului Maramureș la Ucraina Subcarpatică și crearea organelor administrative, conducerea Comitetului de delegați populari s-a făcut de la Ujgorod. Acțiunile au fost aprobate de N. Hrușciiov.”

În raport se menționează componența etnică a județului (74% români, 18% ucraineni, 7% maghiari, 1% alte naționalități) și a orașului Sighet (55% români, 32% maghiari, 10% ucraineni, 3% alte naționalități).

Cauzele reale ale revoltei sunt ascunse însă de colonelul Fedorov, comandant sovietic al regiunii. Din raportul acestuia către organele superioare, pentru început se menționează că revolta armată a avut loc contra guvernului Groza, deși la acea dată nu era încă instalat. În raport se spunea: *„La data de 5 martie 1945, cercurile române*

național-fasciste din orașul Sighet au intenționat să organizeze o revoltă armată în oraș și în ținut cu scopul de a răsturna Comitetele Populare și de a instaura dictatura naționalist-română”. Autorul raportului continua: *„Încercarea de insurecție a fost împiedicată de măsurile luate de Brigada 27 de Căi Ferate, împreună cu autoritățile locale”*. În raport se insinua totodată că ar fi contribuit la această revoltă un apropiat al lui Maniu (Ilie Lazăr).

Din raportul contra-amiralului Bogdenko rezultă că la sfârșitul lui martie 1945, a sosit delegatul CC al PCR pentru Transilvania de Nord, Golberger, ce urmărea instaurarea administrației române. Acesta neîndrăznind să-și asume responsabilitatea pentru introducerea administrației românești în Maramureș, preciza raportul, a apelat la Vasile Luca. Negocierile dintre organele administrative impuse de Ucraina cu Vasile Luca nu au avut succes. Raportul menționa formarea unei structuri locale de către Consiliul FND (32 delegați) cu prilejul unei ședințe la care a participat și Vasile Luca. În satele cu populația ucraineană au continuat să-și exercite puterea Comitetele Populare alese anterior. Se pare că această acțiune de aderare a Maramureșului la Ucraina, dispusă de N. Hrușciiov nu a fost aprobată de Stalin, integrarea județului în România făcându-se abia la data de 9 aprilie 1945, la o lună de la instalarea autorităților românești în Transilvania.

Ceremonia marcând începutul instalării administrației românești în Transilvania de Nord, a avut loc la Cluj, la data de 13 martie 1945. La demonstrația la care au fost prezenți peste 1.000.000 de oameni au participat regele Mihai, dr. Petru Groza și A.I. Vâșinschi. Reprezentantul NKVD la acest eveniment raporta către Beria: *„Regele a fost primit cu entuziasm de către autoritățile din Transilvania de Nord în sala primăriei”*.

Consiliul UDR s-a desființat, odată cu instalarea autorităților române în Transilvania la 06.03.1945. Consiliul FND a fost desființat abia la data de 12 iunie 1945, după discursul ținut de Lucrețiu Pătrășcanu la Cluj la data de 06.06.1945. Această structură a încercat să se suprapună și după 06.03.1945 autorităților guvernamentale românești, continuând tendințele autonomiste exprimate anterior, în contradicție cu pozițiile liderilor comuniști de la București. Cu această dată (iunie 1945) este demis din funcția de primar al Clujului Tudor Bugnar, iar lui Teofil Vescan i se retrag toate funcțiile de conducere din cadrul PCR.

Teodor Bugnariu, lucrează un timp ca activist la CC PCR, consilier la ambasada României din Belgrad, profesor (1948), decan și prorector la Universitatea din Cluj, ministru adjunct responsabil cu învățământul superior

până în 1957, apoi profesor și decan al Facultății de Filozofie București. În final este urmărit de securitate pentru atitudini dizidente. În anul 1955 devine membru corespondent al Academiei Române.

Teofil Vescan, profesor la Universitatea din Cluj, datorită atitudinii ostile a populației din Cluj pentru atitudinile avute, se mută la Iași, unde decedează în condiții neclare. Nicolae (Miklos) Goldberger este mutat la București ca responsabil al Comisiei de Propagandă a CC PCR, apoi șef al Direcției Politice a armatei. În 1956, împreună cu Valter Roman, Ion Ardeleanu, trimiși de Gh. Gheorghiu Dej, conving pe Imre Nagy să vină în România care le va acorda azil politic. Aceștia sunt predați rușilor, judecați și apoi condamnați la moarte în Ungaria. În final, ocupă poziția de director adjunct al institutului de istorie a CC PCR.

Pe plan extern au loc mai multe încercări ale Ungariei de a se apropia de URSS, în speranța păstrării în componența sa a Ardealului de Nord sau a unei părți a acestuia. De asemenea se apelează la influența migrației maghiare în țările Vest-europene și Statele Unite. Ne vom referi în continuare doar la două acțiuni. Regentul Ungariei, Miklos Horthy, trimite o scrisoare lui I.V. Stalin în luna septembrie 1944. Din aceasta cităm: *„Pentru corectitudine aș dori să vă informez că niciodată nu am venit să ocupăm nici un centimetru din ceea ce nu ne aparține de drept. În schimb românii au ocupat Basarabia de la aliatul lor rus. Numai când în 1940 am intenționat să punem capăt atitudinii monstruoase față de populația maghiară din Transilvania, românii din nou au cerut ajutor de la Germania, cerându-i lui Hitler să îi ajute să obțină cel puțin o parte din acest teritoriu prin arbitrajul de la Viena”*.

Menționăm totodată și discuția lui I.V. Stalin cu delegația guvernamentală maghiară condusă de primul ministru Nagy, din data de 10 aprilie 1946. Cu acest prilej, ministrul afacerilor externe Gyöngyösi Ianoș prezenta lui I.V. Stalin o hartă pe care erau trecute noile hotare corespunzătoare propunerilor maghiare la Conferința de Pace. Se prevede ca 80.000km² din teritoriul Transilvaniei să rămână la România și 20.000 km² să fie alipiți Ungariei, incluzând orașele Satu-Mare, Oradea și Arad. Stalin își exprimă părerea că românii nu vor fi de acord să cedeze o parte din teritoriul lor Ungariei și guvernul român și regele român ar fi obligați să demisioneze în această situație. Primul ministru Nagy răspunde: *„Guvernul maghiar nu ar regreta dacă regele ar demisiona”*.

Falsitatea tezei celor *„două jumătăți ale Transilvaniei”* este clar evidențiată și prin nereușita Partidului Comunist din Transilvania de Nord și a organizațiilor satelit ale acestuia de a forma o conducere autonomă la nivel regional.

Tendinței spre autonomie i s-a opus cu vehemență populația românească, prin organizația sa reprezentativă, UDR. Deși un asemenea organism politic care să reflecte dorințele populației în întregul său, nu s-a realizat, unii istorici maghiari scot în evidență și în prezent înțelegeri regionale, cu consecințe pe plan politic în acord cu teza lui Teleki a celor două părți ale Transilvaniei precum și tendința spre autonomie a Ardealului de Nord, în perioada 1944-1945.

Iuliu Maniu a adoptat poziții ferme și a militat pentru revenirea Ardealului de Nord la statul român. Nu a participat la ceremonia instalării administrației românești de la Cluj, la data de 13.03.1945, în semn de protest față de instalarea prin forță a Guvernului Groza. A delegat însă doi colaboratori apropiați, Ionel Pop și Ilie Lazăr. A vizitat Transilvania de Nord și orașul Cluj, în mai multe rânduri, în primăvara și vara anului 1945, participând la consfăturile politice cu scopul de a găsi soluții pentru democratizarea țării. Vizitele au continuat în anii ce au urmat, până la arestarea sa. A participat la reuniuni organizate cu prilejul alegerilor din 19 noiembrie 1946, alegeri falsificate de comuniști. Se apreciază că PNT a avut peste 52% din voturi, rezultat dintr-o numărare paralelă.

A fost arestat la data de 18 iunie 1947, din clinica doctorului Jovin din București, unde se internase. Este condamnat, printr-un proces regizat, la data 11.11.1945, la 104 ani închisoare plus de două ori muncă silnică pe viață. A murit în închisoarea din Sighet la 5 februarie 1953, fiind înmormântat în cimitirul săracilor din localitate. Nu a putut fi îndeplinită ultima sa dorință testamentară *„de a aștepta învierea morților alături de părinții săi în dealul Țarinei din Bădăcin”*. A fost un om care și-a dedicat întreaga viață poporului român, fără a cere nimic în schimb și care și-a găsit sfârșitul în condiții greu de imaginat. A fost ultimul om de stat din România, oamenii politici care au urmat, rezumându-se doar la rezolvarea unor interese proprii.

Ridicarea unei statui la Cluj-Napoca, în amintirea acestui mare om politic este menită să reînvie credința într-o lume mai dreaptă în care valorile umane sunt respectate și prețuite, o societate condusă de valori, cu grijă față de oameni, corectitudine și respect pentru cei mulți care contribuie la mersul înainte al societății românești, pentru o viață mai bună. Iuliu Maniu, a fost unul din ultimele repere morale ale clasei politice.

Aș menționa totodată că persoanele implicate în conducerea UDR au fost ulterior internate de MAI, pe bază de procese verbale, în închisori. Emil Hațieganu condamnat la 60 luni, Aurel Coza (36 luni), Ropan Gheorghe (36 luni), Petre Rebreanu (36 luni), Liviu Lazăr (36 luni), Teodor Burzo (60 luni) etc.

CODICELE DE LA IEUD

Acad. **ALEXANDRU SURDU**

În peisajul adesea mirific al Maramureșului, cu multe zone mioritice, ferite de radiațiile nocive ale urbanismului, poți vedea încă sate românești autentice, pierdute printre dealuri și văi, pe care le recunoști de la mare distanță după turlle imense de biserică, cum nu se mai văd pe alte meleaguri. Un fel de turnuri Eiffel ale românității creștine.

S-ar putea spune că înălțimea acestor turlle, fragile de altfel, din cauza lemnului de construcție ușor perisabil, mai ales prin focul ceresc al fulgerelor, dar și prin acela nevrednic al mâinilor de păgâni, care ne părjolesc periodic tot ce avem mai bun, nu sfidează nici lăcomia bogătașilor pământeni, care urmăresc extensiunea teritorială, și nici nu amenință, prin lipsa de măsură a Turnului Babel, demnitatea Divinității celeste. Deoarece povestea spune că turla înaltă a bisericii marmațiene, care se pierde în nori, n-a fost ridicată pentru urcușul nostru la raiul nemeritat, ci, dimpotrivă, pentru înlesnirea coborârii spre noi a Duhului Sfânt și-a îngerilor păzitori, care să ne ferească de răutatea necredincioșilor.

Imensitatea acestor turlle bisericesti, foarte suple spre săgeata care urcă la Sfânta Cruce,

dar și spre temelia acesteia, în care parcă se cuibărește naosul unor biserici modeste, nu este însă numai un fel de prelungire a vidului sau de înveșmântare a lui în straie de săgeată. Aceste turlle au fost întotdeauna un fel de adăposturi cu încăperi suprapuse, cu scări sub care erau locuri tainice și multe ascunzișuri greu de găsit. Încăperile de la baza turlei, deasupra bisericii puteau fi săli de clase și locuri rezervate pentru dascăli și învățători, dar mai ales depozite de cărți.

Pe un deal de lângă satul Ieud, în turla unei astfel de biserici, a unei mănăstiri străvechi (din 1364), preotul Artemiu Anderco a găsit un sbornic (miscelaneu), o culegere de texte manuscrise și tipărite, cu 211 file, de format in-4° (20 x 16 cm).

Cu ocazia adunării generale a Asociațiunii Transilvane pentru Literatură Română și Cultura Poporului Român – ASTRA, din 1921, de la Sighetul Marmației, Andrei Bârseanu, președintele Despărțământului Astra-Brașov, a văzut, printre obiectele de artă populară expuse la intrarea în sala de ședințe, „un volum afumat”, scăpat din cine știe câte incendii, pe care părintele Artemiu îl așezase la loc de cinste. Și chiar merita acest lucru, căci Bârseanu l-a luat pe dată și „nu l-a mai lăsat din mâini”. Fiind și vicepreședinte, pe vremea aceea, al Academiei Române, Andrei Bârseanu l-a dus la Biblioteca Academiei Române din București și l-a prezentat cu mare fală, spunându-i *Codicele de la Ieud*.

Am auzit multe despre acest *Codex*, și chiar am participat la unul dintre Festivalurile Naționale, desfășurat sub turla semeață a bisericii de pe dealul de lângă Ieud, și sub oblăduirea seraficului Arhiepiscop Justinian Chira. Dar n-am îndrăznit să scriu nimic pe această temă, decât urmându-l cu sfială pe înaintașul nostru de la Astra brașoveană și de la Academia Română, adică încercând și eu, cu grija cuvenită, să țin în mâinile mele „comoara de la Ieud”.

N-a fost însă chiar atât de simplu pe cât s-ar crede. Și, de la primele solicitări (la sala de

manuscrise a Bibliotecii Academiei Române – BAR) am aflat că *Sbornicul* a fost, ca orice comoară, rupt în bucăți, ce-i drept nu cu toporul, cum au făcut-o găsitorii Tezaurului de la Pietroasa, dar tot în patru bucăți, cu cote diferite în depozite diferite. Aceasta, după ce au stat întreolaltă preț de mai multe secole.

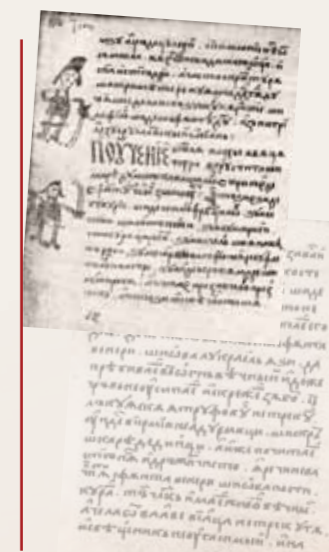
Oricum, aveam în mâini, până la urmă, și coperițele de lemn, acoperite cu piele „afumată”, între care s-a găsit cândva și miezul cărților înstrăinate azi.

Situația actuală a *Codicelui* este însă o consecință a modului în care s-a procedat, chiar de la început, cu studii separate, de exemplu, despre *Catehismul* românesc din *Codice*, aflat acum la cota (BAR: CRV10A). I. Bianu, în 1925, a publicat, prin fotocopiare, numai partea, pe care a numit-o *Manuscrisul de la Ieud* (BAR: ms.rom.5032), cu toate că și restul manuscriselor de la cota (BAR: ms.sl.810) sunt tot de la Ieud (din același *Codex*), ca și *Pravila* de la cota (BAR: CRV15A). După care a mai urmat o „ruptură”, de data aceasta fără cote separate: unul dintre textele cuprinse în *Manuscrisul de la Ieud* este scris și în slavonă și în română, dar editorii Mirela Teodorescu și Ion Gheție, transliterând în alfabet latin, au publicat *numai* traducerea românească, fără textul slavon, redat doar în scriere chirilică în fotocopiile din Anexă (*Manuscrisul de la Ieud*, Edit. Academiei Române, București, 1977). Același text românesc a fost republicat de către Emanuela Timotin în *Cele mai vechi cărți populare în literatura română*, X, *Legenda Duminicii*, Fundația Națională pentru Știință și Artă, București, 2005.

S-ar putea spune că toate acestea au fost făcute pentru a înlesni munca cercetătorilor, specializați fiecare pe câte o „bucată” de *Codex*: slavonă de mână, slavonă de tipar, chirilică românească, cu toate că nu s-a constatat nici o înghesuială a cercetătorilor, nici înainte și nici după „rupturile” menționate. Nu era oare mai bine ca miscelaneul acesta să rămână la Ieud, în turla de biserică marmațiană? Mai ales că tot marmațienii, în frunte cu Dunca Petru, care a dascălit în tinerete pe acele meleaguri, au făcut ca interesul pentru *Codicele de la Ieud* să facă înconjurul țării și să stârnească interesul filologilor, istoricilor, teologilor, folcloriștilor, scriitorilor, gazetarilor și, nu în

ultimul rând, al filosofilor?, ajungându-se anul trecut (2010) la al XVI-lea Festival Național „Codicele de la Ieud”? Răspunsul este: da și nu!

Da, deoarece locul lui este acolo unde a fost găsit, și anume, așa cum a fost găsit, căci altfel, prin fragmentarea lui, devine *alteceva*. Și, iată, aici simt din nou necesitatea unui plural pentru *ceva*, cum au grecii. Prin fragmentare, *Codicele de la Ieud* devine *alteceva* sau, cum o zic ardelenii, *altecele*, dar numai ceea ce a fost nu mai este. Indiferent câte avantaje am avea, pe diferite direcții de cercetare, se pierde, cum zicea Vlădica Justinian, „tocmai esențialul”, adică faptul că sbornicul acesta a fost și ar fi trebuit să rămână al turlei de biserică marmațiană din Ieud. Al bisericii care a fost și este din nou a unei mănăstiri. Căci numai într-o mănăstire se fac asemenea sbornice, de către preoții, călugării și ajutoarele lor, se păstrează și se folosesc la slujbe și la rugăciuni, alături de cărțile sfinte, și, de asemenea, sunt folosite în școlile bisericesti drept cărți de învățătură.

Dovada cea mai bună o constituie zecile de lucrări scrise numai în ultimii ani, care au culminat cu monografia lui Vasile Vetișanu-Mocanu, intitulată *Cartea Ieudului* (Oradea, 1995), care este de fapt o cercetare complexă: geografică, istorică, toponimică, etnografică și folclorică, social-economică și culturală a întregii zone înconjurătoare a Ieudului. Dar lucrurile nu s-au oprit aici, lucrarea fostului director al Institutului de etnografie și folclor (Vasile Vetișanu) a fost continuată pe fiecare dintre dimensiunile ei, la care s-au tot adăugat alte și alte trăsături caracteristice ale sufletului românesc, păstrate aici parcă mai bine decât oriunde.

Biserica de lemn din Ieud-Deal, construită în secolul XIV, este monument UNESCO din anul 1999. În podul acestei biserici a fost descoperit *Codicele de la Ieud*, cel mai vechi text în limba română, în anul 1921.

În fuga mașinii, ca să zicem așa, cine trece prin satele maramureșene din vecinătatea Ieudului, duminica dimineața sau la prânz, și, mai ales, în zile de sărbătoare (de Sfânta Mărie, de exemplu), poate să vadă o mulțime de săteni (cu mic cu mare) mergând către, sau venind dinspre Biserică, pe care o recunoaște după turlă, iar pe români după îmbrăcămintea lor tradițională, ceea ce pare de-a dreptul ireal. Aici se pare, vorba Poetului, că timpul a dispărut și eternitatea sufletului românesc te întâmpină la fiecare colț de stradă, în veșmintele sale minunate de sărbătoare. Cum de mai este posibil așa ceva? Răspunsul la această întrebare se găsește între copertile *Codicelui de la Ieud*, trecute prin proba de foc a vremelniciei, care păstrate cu grijă, pentru cine avea ochi de văzut, sămânța aceea roditoare a sufletului nostru.

Cu toate acestea, n-ar fi fost bine ca sbornicul să nu ajungă pe mâna cercetătorilor, adică la Biblioteca Academiei Române, întreg sau în bucăți, ca să nu se spună că nu l-au avut la dispoziție. Și, apoi, pe cine am mai fi criticat noi (adică majoritatea celor care am văzut rezultatele cercetărilor)? Pentru fragmentarea *Codicelui*, cum s-a spus, și, chiar înainte de aceasta, pentru studiul separat al părților pe care le cuprindea. Aceasta fiind însă situația, până și susținătorii investigațiilor complexe de la festivalurile amintite au început să vorbească mai mult despre fragmentele intitulate *Manuscrisul de la Ieud*, unii uitând cu totul de întregul *Codex*, iar alții, mai noi, neștiind nimic despre el. Și, mai mult, chiar din *Manuscrisul* respectiv, se discută adesea numai despre prima parte, numită *Legenda Duminicii*, iar din aceasta numai despre traducerea românească, adică despre câteva file din cele 211 ale *Codicelui*.

Înainte oricărei considerațiuni este momentul să facem o scurtă prezentare a textului în discuție.

Se relatează că, în Ierusalim, ar fi căzut o piatră din cer. Aceasta era mică, dar foarte grea. După slujbe făcute de patriarhul Ierusalimului, piatra se deschise „și află într-însa scripturi”, prin care „Domnul Dumnezeu nostru Iisus Hristos” trimite un al treilea avertisment creștinilor în legătură cu respectarea Sfintei Duminici, în care Dumnezeu l-a „zidit” pe om, în care s-a făcut Buna Vestire și Sfântul Botez, ca și Învieria Domnului, și în care se va face și judecata viilor și a morților. Să fie cinstită, de asemenea, Sfânta Vineri prin „post curat” și rugăciune, ca și miercurea. Se spune că nerespectarea acestor zile va fi aspru pedepsită cu tot felul de calamități, dar celui care se încrede în Cuvântul Domnului și merge pe căile sale „toate păcatele i se vor ierta”.

Semnificația acestei scrieri, este în mod evident creștin educativă. Ea se adresează preoților care ar trebui s-o

citească, după slujbă, credincioșilor. Fiind bilingvă, slavonă și românească, și scrisă intercalat, cu scurte fragmente slavone, despărțite de traduceri românești prin puncte vizibile, avea și rolul de manual pentru învățarea limbii slavone și a traducerii în limba română. Ceea ce înseamnă că era, indiferent de conținutul scrierii, destinată și instrucțiunii într-un mediu corespunzător, adică într-o școală, și anume bisericească, dintr-o turlă veche maramureșană, în care a și fost găsită.

Ne-am fi așteptat ca cercetătorii să meargă tocmai pe această pistă, de analiză comparativă a celor două texte, de stabilire a vechimii lor, a corectitudinii de traducere, a semnificației educative și a legăturii cu celelalte texte cu care au fost împreunate, mai ales că unele au fost scrise de aceeași mână.

Având un oarecare „exercițiu”, așa zice, sau deprindere de a lucra cu manuscrise (ale lui Cantemir, Maiorescu și Eminescu), știu o regulă elementară, că cercetătorul trebuie să le *transcrie* cu mâna lui, exact așa cum au fost scrise, indiferent de limbă sau de scriere, pe care, dacă nu le cunoaște bine, n-ar trebui să le încerce.

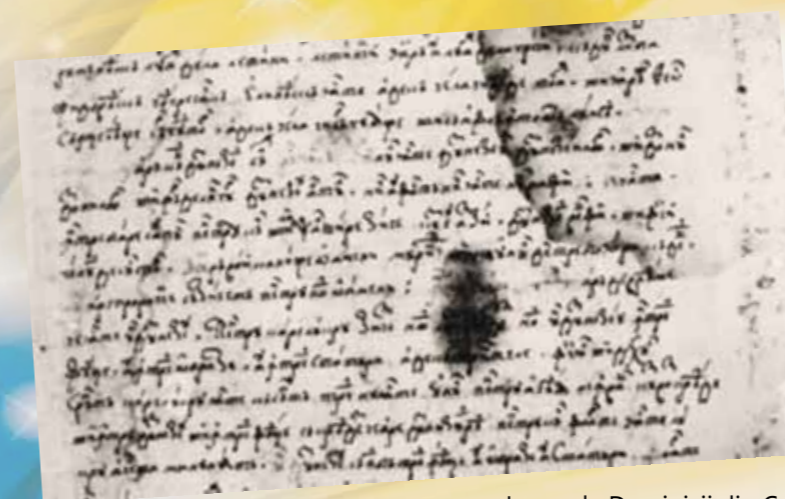
Cel mai simplu indiciu pentru datarea unei scrieri este acela de a vedea dacă nu cumva a făcut-o chiar cel care a scris-o. Or, în *Legenda Duminicii* apar două date: 6900 (1391-1392) și 6000 (491-492), scrise cu litere chirilice pentru cifre. Ciudat sau nu, dar primii cercetători n-au văzut (sau n-au vrut să vadă) cifrele respective, cu toate că ambele sunt precedate de obișnuitul „în anul” (*văleat*, de la *vu let*). Cei care le-au „văzut”, profitând de faptul că textul este împărțit în fragmente slavone și române, iar cifrele cu anii sunt *între* acestea, le-au plasat, fie în textul slavon, când se ocupau de cel românesc, fie invers, astfel încât nu le-au mai luat în considerație. Pentru faptul că *văleat* este forma românească veche pentru „în anul”, începând cu Dumitru Șerbu, datele au fost alipite fragmentelor românești, primul (1391) ca dată pentru traducerea românească, al doilea (491) ca dată pentru căderea pietrei din cer. Ciudat sau nu, în afara omiterii anului 1391 din traducerea românească a legendei Duminicii (ediția din 1977 și cea din 2005), publicată evident fără textul slavon, în loc de *văleat*, care se vede clar în manuscris și în fotocopiile anexate (*vă-*, nu *vu-*) apar *vu let*), ca și o transcriere necorespunzătoare a primelor rânduri ale *Legendei*, cu titlu cu tot. Toate acestea din cauza nerespectării cerinței elementare pe care am enunțat-o de a transcrie textul cu mâna proprie, de a-l *manuscrie* așa cum este.

Mai ales după ce a fost identificată (după filigran) hârtia pe care a fost scrisă *Legenda*, fabricată în Polonia între anii 1622-1633, ceea ce înseamnă că scrierea nu poate

să fie anterioară anului 1622, interesul pentru datarea textului slavon s-a stins, considerându-se, fără studii speciale, *ad extremum*, că, deși intercalat cu traducerea românească, n-ar fi stat la baza acesteia. În orice caz, textul slavon n-a fost publicat separat, ca cel românesc, și a fost apreciat, după bibliografia de până în 2005, doar într-o teză de doctorat a Mariei Zdrenghea (1965), ca provenind din „slavona bulgară, peste care s-a suprapus slavona ucrainiană”. Dar aceasta înseamnă investigații pe două direcții: bulgară și ucrainiană, pentru a găsi originalul slavon, și pentru a încerca datarea lui. Ceea ce, pe linia slavo-bulgară, ar conduce către variante grecești ale *Legendei* traduse în slavonă. Ceea ce nu s-a făcut.

Cu toate acestea, principial, s-a ajuns la un rezultat surprinzător. Emanuela Timotin, menționează (în 2005) faptul că cea mai recentă datare a scrierilor grecești despre *Legenda Duminicii*, cu căderea pietrei din cer, îi aparține lui Michel von Esbroeck (în 1989). Scrierile (scrisorile) erau îndreptate contra patriarhului Teodosie care susținea o teorie, atribuită Sfântului Vasile, după care n-ar trebui sărbătorită ziua de Duminică (vezi amănunte la Em. Timotin, *op.cit.*, p.26-27). Aceasta în secolul al V-lea. Or, în *Legenda duminicii* din *Manuscrisul de la Ieud* evenimentul este datat în anul 6000, adică în 491, iar patriarhul menționat, pe care Prof.dr. Nuțu Roșca nu l-a identificat, respectiv *Osian*, pare să fie o prescurtare intenționată din *Theodosian*. Dar tocmai data aceasta (491-492), a „unui eveniment fabulos” pare cea mai lipsită de orice acoperire.

Mult mai veridică pare data de 1391 pentru traducerea românească a *Legendei*, căci pentru căderea pietrei ar fi fost un fals. În plus, exista și data 491 cu două rânduri mai jos, care s-a dovedit deja a fi veridică. Acceptându-se că traducerea românească, deși mai lejeră și cu multe diferențe, s-ar fi făcut totuși după textul slavon intercalat, fără precizări, nici măcar aproximative, de datare, anul 1391, până la dovada contrară, ar putea să aibă legătură, dacă nu cu traducerea slavonă din greacă,

Legenda Duminicii din Codicele de la Ieud

atunci cu prezența textului slavon la Nordul Dunării. Aceasta, pentru faptul că, în preajma anului 1390, are loc o masivă migrație a bulgarilor în Țările Române, și, mai ales, a clericilor, din fața ocupației turcești. În 1393 turcii cuceresc Târnovo și Vidin, capitalele țaratelor bulgare, și ajung la Dunăre. Într-o cronică din Brașov este menționată venirea bulgarilor în 1392 și atestarea lor în orașul Corona, alături de valahi, greci și armeni, în legătură cu biserica lor ortodoxă, într-o bulă a Papei Bonifaciu al IX-lea din 1399.

Chiar dacă n-ar fi ajuns prea repede în Maramureș, ca să fie acolo traduse, manuscrisele slavone și traduceriile lor puteau să urmeze calea cunoscută: din Țara Românească spre Moldova și Brașov și apoi spre Nordul Transilvaniei.

Din studiul filologic (1977) al traducerii românești la *Legenda Duminicii* din *Manuscrisul de la Ieud*, după precizarea datei de scriere pe hârtia poloneză (între 1622-1633), și dovedirea faptului că scrierea respectivă era o copie, rezultă că data la care a fost alcătuit originalul traducerii „nu poate fi precizată prin mijloacele curente de datare”. Este vorba de cele filologice. Unele particularități arhaice ale limbii, atenuate sau nu, prin transcrierea considerată de influență ucrainiană, dar anterioare rotacismului din vechile scrieri românești, ca și apariția unor termeni în formă latină, i-au îndreptățit pe unii cercetători (I.C. Chițimia și Pandelescu Olteanu) să considere textele originale românești transcrise în *Manuscrisul de la Ieud*, chiar anterior anulului 1391. Aceasta, cu acceptarea faptului, dovedit filologic, că textele originale provin din părțile sudice ale țării, au suferit influențe atestate moldovenești și din Sud-Estul Transilvaniei, înainte de a fi copiate în Maramureș. Cu toate acestea nu se găsește nici un alt exemplar (cel puțin până acum) din alte zone ale țării după care să fi fost copiată varianta de la Ieud a *Legendei Duminicii*.

Am urmărit pe scurt această „aventură filologică” numai pe una dintre piste de cercetare pe care le-a deschis fragmentarea *Codicelui de la Ieud*, găsind aici și numele unor personaje din panteonul divinităților noastre populare (Sfânta Duminecă și Sfânta Vineri), cu gândul, firește, de a reveni la întregul original. De la una dintre dimensiunile sufletului românesc întru deplinătatea lui, așa cum ne apare astăzi pe străzile satelor maramureșene în straie sărbătorești, în așteptarea de veacuri a coborârii Sale, cu toată Slava, pe scara unei turle de biserică, în ziua cea sfântă și cinstită creștinească a Duminicii, cu respectarea scripturilor acelea găsite într-o piatră care-a căzut cândva din Cer.

LOCUL MARAMUREȘULUI ÎN ISTORIA ROMÂNILOR

Gânduri la Centenar

Conf. Univ. Dr. **ȘERBAN TURCUȘ**
Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca

Despre Maramureș și locul lui în spiritualitatea, cultura și istoria românească s-au scris mulțime de pagini, dar parcă tot nu prisosesc pentru a oglindi în manieră cât de cât responsabilă și mărturisitoare contribuția acestui țărâm atât de încăpățânat românesc la definirea națională și la elevarea statală a neamului.

20

Despre Maramureș și locul lui în spiritualitatea, cultura și istoria românească s-au scris mulțime de pagini, dar parcă tot nu prisosesc pentru a oglindi în manieră cât de cât responsabilă și mărturisitoare contribuția acestui țărâm atât de încăpățânat românesc la definirea națională și la elevarea statală a neamului.

Se spune mai mereu despre Maramureș că prezervă sau prezerva în manieră excepțională datini și întocmiri obștești ce durau de secole, în care se regăseau instrumente de gândire și de cunoaștere forjate în primul mileniu de existență creștină, și că tocmai fundamentarea

acestora în acel arc de timp i-au dăruit Maramureșului până astăzi această identitate ce miră, induce admirație, curiozitate și întrebări la care se străduiesc să răspundă batalioane de antropologi și plutoane de folcloriști.

Nu am văzut încă, cu puținătatea privirii noastre de istoric, să poposească asupra Maramureșului și destinului său, heptasecular documentat, cohortele de politologi și legiunile de analiști politici care de câțiva lustri buni asediază conștiința media a românului cuminte, dornic să vadă că lumea în jurul lui e așezată, liniștită și caută bună întocmirea națională.

Oare de ce? Oare nu mai citește nimeni astăzi istoria reală a românilor care fixează în construcția instituțională a nucleelor politice românești două direcții care pleacă din Transilvania? Oare nu se mai întrebă nimeni azi de ce efectivitatea împlinirii românești a fost mereu ciuntită fără Transilvania, că aspirația naturală a românilor s-a îndreptat mereu, în pofida sirenelor balcanice și a celor din stepă, spre locul de unde a venit miezul agregărilor politice care în secole vor duce la România Mare?

Că Maramureșului i s-a pus o etichetă onorantă oarecum stereotipă în durată lungă este neîndoielnic, dar că această etichetă nu reflectă decât fragmentar rolul și locul Maramureșului în arhitectura constitutivă a poporului român este la fel de neîndoielnic. Pentru că dacă astăzi celebrăm 100 de ani de unitate deplin românească (acum decupată în marginile nordice și răsăritene) o datorăm în mare măsură unui Maramureș virtuos în veacuri și puternic în fibra lui, care și-a menținut statura instituțională livrând românității primele întocmiri politice ce au crescut în ani alături de întocmirile politice venite din Țara Făgărașului peste munții de miazăzi.

Când spunem Maramureș ne gândim la un teritoriu septentrional românesc (în istoria lumii cam tot ce vine din septentrion este durabil și notabil) care asumă particularități geografico-etnice de vecinătate și acomodare cu alte seminții și care poate de aceea rodește acea genuinitate românească atribuită maramureșenilor. Înspre sus și răsărit Maramureșul istoric este grănițuit tot de români, dar înspre nord și apus se izbește de o masă slavă compozit etnică cu intruziuni maghiare și totuși reușește să creeze breșe și să disemineze la zeci și zeci de kilometri distanță efective românești ce se revendică și azi drept trunchi al românității.

În istoria medievală central-europeană, standardizată cum este ea, după un canon scolastic materialist-naționalist, se enunță mai mereu o legătură stabilă între regatul maghiar și Transilvania, istoriografia oficială maghiară (cam toată istoriografia maghiară tinde să devină oficială în ultimii ani) difuzând în mod acritic, contrar metodologiei contemporane, punctul de vedere al unității milenare de destin instituțional dintre conducerea regatului arpadian și provincia numită speculativ când Ardeal, când Transilvania.

O simplă analiză a izvoarelor dovedește că procesul de pătrundere a instituțiilor maghiare în Transilvania a durat secole și că, în context generic transilvan, Maramureșul a fost ultimul teritoriu atins de regatul maghiar undeva la începutul secolului al XIV-lea, la trei sute de ani după ce s-au stabilizat în zona Bihorului de astăzi. Atunci despre ce mai discutăm? Le-au trebuit maghiarilor TREI SUTE DE ANI să străbată cu instituțiile lor o sută și ceva de kilometri!!! Iar când au ajuns în Maramureș, ca și atunci când au atins Făgărașul pe urmele sașilor și ale monahilor occidentali cu două-trei decenii înainte, au dat peste instituții românești, funcționale, desigur cu împrumuturi slave. Iată primele nuclee politice românești ce au structurări de putere mai mult orizontale decât verticale ce trăiesc o viață liniștită în armonie ce nu râvnește la tumult documentar. Despre altele, tot piedemontane vorbește Diploma cavalerilor ioaniți, dar legătura documentară cu ele este greu de făcut. Cu Maramureșul însă, avem cea mai documentată și pură formă de izvor istoric legitim. Aici exista, creștea și se dezvoltă înainte de primul

contact instituțional cu maghiarii, după acest contact și încă puține secole după, o elită românească cu habititudini ce se oglindesc poate până astăzi, cu o viață ce curgea lin în dimensiunea creștină. E nevoie de o remarcă: vorbim în mod convențional de maghiari, dar istoria primară a raportului Maramureș - regatul maghiar se face sub regi de origine italiană, venețiană, Andrei al III-lea și napoletană, Carlo Roberto de Anjou (Angio) și Luigi d'Anjou (Angio) care nu nutresc resentimente de natură etnică sub nicio formă, ci încearcă să imagineze-cuprindă un spațiu vreaște administrat de maghiari, să raționalizeze o administrație aproape inexistentă și atunci descoperă un teritoriu de frontieră pentru care cancelaria nu are documente și unde există o elită cu care se intră în contact, colaborare, confruntare și apoi supunere, totul după norme occidentale într-o jumătate de veac. După regii de origine italiană vine un împărat și rege al Ungariei de origine germană, apoi peste decenii un rege cu ascendență românească, apoi în decurs de câteva decenii regatul maghiar dispare ca entitate și idee spațială pentru sute de ani pentru a reapărea la 1867.

Așadar o lectură strâmb-vinovată a istoriei văduvește Maramureșul de istoria lui reală: rezervor de românitate, furnizor de instituții, una dintre cele mai vitale elite nobiliare din câte s-au înregistrat pe teritoriul de astăzi al României.

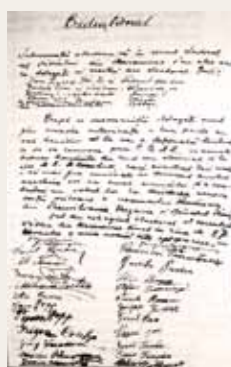

21

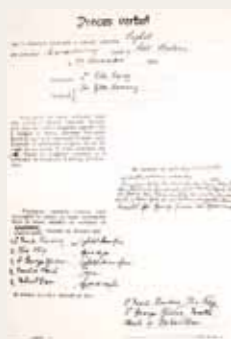
La Centenar,
Maramureșul
rămâne rezerva
de viață a
românității,
speranța
milenară a
dăinuirii întru
credință,
onestitate și
bună-cuviință.

Credențional Teceu,
scris de mână

Credențional Vișeu

Proces verbal
Sighet - Slatina

Să amintim oare că monumentele scrise de cultură târziu medievală și premoderne românești se leagă în mod indelebil de Maramureș, chiar dacă azi sunt voci ce le contestă originea locală. Faptul că ele au avut o audiență maramureșană este însă de netăgăduit. Să amintim că dacă există o arhitectură astăzi căreia, în pofida universalității genului uman creator, i se pot aloca trăsături genuin românești este tot cea din Maramureș.

Cum aminteam ceva mai sus, rezervoarele de instituții pentru românitatea transilvană sau, să o numim generic intracarpatică, au fost în Maramureș și în sudul făgărășean cu prelungiri spre Hațeg. Dar dacă privim la elita socială din sudul Transilvaniei vom constata că nu a rezistat prea mult presiunii confesionalizante și a pactizat fie confesional, fie politic cu instituțiile și presiunile vremelnicele conducători de etnii diferite. Dacă ne întoarcem privirea spre Maramureș constatăm că o elită nobiliară, care în secole și-a păstrat demnitatea și confesiunea cu prețul marginalizării și a sărăcirii, nu a pactizat cu ispitoarea elevare materială și socială individuală, ci a menținut părtășia cu cei de aceeași confesiune, cu același statut juridic și cu același cod etic cizelat în secole. Așa au făcut și strămoșii noștri pe linie paternă, descendenți din Drăgoșești care au ales să plece din Maramureș în secolul al XVIII-lea când nu au mai putut răbda umilința fiscalizării, a

presiunii convertirii religioase, a pauperizării materiale prin rapt și s-au mutat într-un Bihor mai puțin nobil, dar mai tolerant, unde au putut să-și păstreze credința strămoșească, ancora lor în timp. Mult mai mulți maramureșeni însă, mai puternici la caracter, au ales să rămână, să reziste cum au rezistat în veacurile din care nu avem documente și să ducă un trai pe mai departe curat și onest în curgerea creștină a vieții. Ei sunt documentele vieii ale istoriei Maramureșului, în ei, în ochii lor oțeliți, în ridurile lor patriciene, în zâmbetele lor smerite și măsurate poți citi tumultul vieții pluriseculare maramureșene și liniștea senină a întâmpinării Judecării veșnice.

La 100 de ani de la reîntoarcerea românității către matricea transilvană mai reprezintă oare Maramureșul ceea ce a fost odinioară? Au început mai mult decât timid să transpire și aici semnele relativismului, ale suficienței culturale, ale unei apropieri rapide de valori de împrumut, dar parcă totuși încă, nicio părticică de țară nu a rămas atât de tranșant așezată în starea de grație ce anticipează beatitudinea. Ajunge să te plimbi într-o zi de iunie, iulie, august pe ulițele din orice sat maramureșean și să vezi că în plină vară, la călduri poate nemaîntâlnite pe aceste meleaguri, aerul e înghețat de magia unei vieți ce curge în congruență cu ritmuri de altă dată și, ca într-un basm/reverie, ți se vestește o vârstă ce nu va fi consumată nicicând.

1918 noiembrie 27, Slatina. **Credențional prin care Reuniunea învățătorilor români din comitatul Maramureș împuternicește pe învățătorii Ion Biltz-Dăncuș și Grigore Țiple să participe cu vot decisiv la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia.**

Credențional

Subsemnații adevărim că în numele Reuniunii învățătorilor Români din comitatul Maramureș s-au ales azi ca delegați ai acestei Reuniuni Ion Biltz-Dăncuș înv. în Sat-Slatina Grigore Țiple în leud cu unanimitate.

Drept ce susnumiții delegați sunt prin aceasta autorizați a lua parte cu vot decisiv la Marea Adunare Națională Română ce se va convoca prin Consiliul Central Național Român, în numele tuturor învățătorilor Români din acest comitat, și la alte Mari Adunări Naționale Române, cari eventual o să mai fie convocate în decursul anului acestuia ori în anul următor și a contribui cu votul lor la decidera asupra sortii viitoare a neamului românesc din Transilvania, Ungaria și Bănatul Timișan.

Ioan Doros
Prezident adm. vicariat în Maramureș
ca prezide subs. Al Reuniunii

Dionisie Vereș
notar

în „...1918 Documente”, voi. X, p. 67, 68. Arhivele Muzeului Unirii Alba Iulia, Tom I, p.659; Publicat și în V. Căpîlnean, I. Sabău, V. Achim, Op. cit, p. 348-349.

Ieudul și Marea Unire

Nu putem vorbi despre Unirea Maramureșului cu Țara fără să pomenim Ieudul, marile neamuri de aici, exponenții acestora, marii bărbați care de-a lungul secolelor s-au implicat cu demnitate națională în evenimentele istorice ce s-au succedat. O imagine de ansamblu cu privire la ce a însemnat Ieudul în istoria Maramureșului și a Țării este necesară deoarece numai așa vom înțelege implicarea nemijlocită și rolul excepțional pe care l-au jucat ieudenii în evenimentul care ne-a marcat ca Țară, ca Națiune, ca Istorie Națională – Marea Unire. Iată pe scurt, câteva secvențe din istoria satului Ieud¹.

Urme ale viețuirii umane s-au găsit în mai multe părți ale așezării, datând încă din epocabronzului (16a Muzeul Județean de Istorie se găsesc câteva topoare cu disc și spin descoperite la Runc). Tradiția satului consemnează existența aici a unor „băi” (mine de sare) „lucrate de romanii antici”, care „sunt surpate și groapa cea mare s-a umplut cu apă și poporul îi zice <Iezer>; aici s-a găsit o monedă romană cu efigia împăratului <Traian censule Quinto an. 105> care a intrat în celebra colecție a savantului Ioan Mihalyi de Apșa² (după consemnările istoricului preot Tit Bud). Multitudinea tezaurilor de monede romane și bizantine, descoperite pe teritoriul Maramureșului dovedește prezența romană aici prin schimburile comerciale, prin legăturile cu Provincia Daco – Romană, prin avanposturile militare.

Ieudul a păstrat legende și tradiții care vorbesc despre eroi întemeietori, despre ctitori de mănăstiri și biserici, dascăli și preoți, eroi și martiri, voievozi și cnezi, țărani cărturari și intelectuali de marcă, despre bucurii și necazuri...

Satul apare în documente consemnat într-o diplomă din 2 februarie 1365 prin care voievodul Balc este întărit ca stăpân al moșiilor Ieud, Cuhea ș.a.3. De altfel biserica „din Deal”

1 Vom cita în continuare o parte din cârticica / album „Ieudul Maramureșului și valorile sale” cu referire specială la „Casa Muzeu Dunca Pătu”, lucrare realizată de Mihai Dăncuș și apărută într-un număr special al Revistei „Tradiții și Patrimoniul” nr. 10 din 10 iulie 2009.

2 Tit Bud, Date istorice despre protopopiatele, parohiile și mănăstirile române din Maramureș, Gherla, 1911, Tipografia diecezană, p. 47.

3 Ioan Mihalyi de Apșa, Istoria Comitatului Maramureș, Tonul I. Diplome Maramureșene din

Prof. dr. **MIHAI DĂNCUȘ**

considerată „cea mai veche” este cunoscută și ca „biserica Balcului”.

Istoria Ieudului este plină de date, de nume de neamuri care s-au impus de-a lungul secolelor și care au dat preoți, oameni de cultură, demnitari politici care s-au afirmat în plan național și fac cinste Maramureșului.

Documentele vremii au păstrat numele marilor neamuri ale Ieudului: Balea (1419), Biltiu alias Dăncuș (1595), Dăncuș alias Balea (1514), Ciceu alias Perța (1583), Cudrici alias Balea din Bârsana (1752), Demian alias Gorzo (1511), Feth alias Balea din Rozavlea, Florea alias Balea din Ieud, Gorzo alias Balea (1427), Ieudeanu zis Iody (1419), Ilie și Ilea alias Balea (1613), Ivașcu (1419), Marchiș alias Balea din Strâm-tura (1706), Oprea alias Fițigău (1579), Pașca (1607), Perța alias Ciceu (1583), Pleș alias Balea (1592), Pop alias Fițigău (1579), Dunca (1595). La acestea s-au adăugat mari neamuri venite din alte sate ca Dunca din Șieu, Mariș și Bizău de Cuhea, Iurca de Călinești, Mihaly de Apșa⁴.

Documentele au păstrat și nume de preoți la cele două biserici: 1541 diaconul Iuga, Georgiu Fițigău (1579), Popa Șimon, Ionaș, Popa Pinte, 1731 – 1743 protopop Lupu Balea, 1743 Samuil Turcuș, 1769 Timoteu Dăncuș și

secolul XIV și XV, Maramureș - Sziget. Tipografia lui Mayer și Berger, 1900, p. 56.

4 Ibidem, p. 271; vezi și Alexandru Filipașcu, Istoria Maramureșului, Tipografia ziarului Universal, București, 1940, p. 98; Enciclopedia familiilor nobile de origine română, editura Dacia, 2006, vezi fiecare familie.

„Ieudul este o așezare de oameni care s-au impus în istoria Maramureșului și a Neamului Românesc prin hărnicie, omenie, credință în Dumnezeu, îndârjire și eroism. Este satul care a dat istoriei locale și naționale oameni excepționali cu fapte mărețe”.

Vasile Chindriș

În timpul cât a fost președintele CNRC Maramureș, Vasile Chindriș a ținut un registru în care s-au consemnat procesele verbale ale ședințelor Consiliului care au fost copiate de Gheorghe Dăncuș și autentificate de doctor Vasile Kindriș și Ion Bilțiu Dăncuș. Registrul s-a pierdut sau a fost distrus, rămânând doar copiile autentificate. Rămâne pentru istoria Maramureșului ca una din personalitățile ce trebuie să-și găsească locul în Panteonul Neamului.

Lupu Dăncuș, 1683 Nichita Chindriș⁵”.

Astăzi urmașii acestora continuă frumoase tradiții și afirmă Ieudul și Maramureșul în plan național și chiar internațional.

În august, anul 1921, Despătmântul ASTRA din Sighet organizează o mare expoziție în Palatul Cultural, unde preotul Artemie Anderco prezintă pentru prima dată celebrul „CODICE DE LA IEUD”. Remarcat de Andrei Bârseanu, manuscrisul este prezentat la Academie. După zeci de ani Manuscrisul de la Ieud incită și astăzi, anul 1391 fiind considerat ca data primului manuscris în limba română (înaintea celebrei scrisori a lui Neacșu din Câmpulung, 1521). Multe alte manuscrise și cărți de mare valoare s-au păstrat în Ieud la biserici și la marile neamuri de țărani cărturari.

La „Biserica din Șes”, catedrala în lemn a Maramureșului, monument excepțional ca arhitectură, tehnici de construcție etc., ca și la cea „din Deal”, se păstrează vechi și valoroase covoare, icoane, carte religioasă de la Râmnice, Blaj, Buzău, București, Iași, etc.

La intrarea în cimitir este grupul statuar dedicat învățătorului confesional greco – catolic, Petru Bilțiu Dăncuș, primul folclorist al Maramureșului, scriitor și poet, istoric și mare patriot. La această biserică au oficiat popa Alexa la 1718, popa Balce Ștefan la 1785, popa Vințu la 1788, Mihai și Ioan Mihalyi de Apșa (bunicul Acad. Ioan și Acad. Victor Mihalyi de Apșa, Mitropolitul unit greco – catolic de Alba Iulia și Făgăraș), Laurențiu Mihalyi, protopop, etc.

În anul 1974 preotul Ioan Marcu începe construirea noii biserici care se termină în anul 1984. După Revoluție, în Ieud s-au mai edificat două biserici de lemn, la Ploșor, una Greco – catolică și una ortodoxă, și o splendid biserică de lemn ortodoxă pe locul vechii mănăstiri.

Ieudul a păstrat și monumente de arhitectură țărănească de mare valoare, case, mori, pive, etc. Unele sunt conservate în marile muzee naționale (București, Cluj, Muzeul satului din Sighetul Marmăției).

Ieudeni s-au implicat în momentele importante ale istoriei naționale: Războiul de Independență, Marea Unire din 1918 (Artemie Anderco, Dr. Vasile Chindriș, Ioan Balea, Simion Balea, Ioan Bilțiu Dăncuș, Florentin Bilțiu Dăncuș, Vasile Pleș Vasilicu, Grigore Țiple învățător, Găvrilă Hotico Herenta), dar și la evenimentele din 1945 când au fost în fruntea maramureșenilor care s-au ridicat împotriva ocupantului sovietic (Pop Dumitru Roibu, Pr. greco – catolic Dunca Joldea, Ion Bilțiu Dăncuș care devine președintele Consiliului Național Român în 1944), ș.a.”

Dr. Vasile Kindriș (Chindriș) avocat

5 Tit Bud, *Ibidem*, p.p. 47-48.

Una din cele mai mari personalități ale Maramureșului, care a jucat un rol foarte important în organizarea și desăvârșirea Unirii Maramureșului cu Țara a fost avocatul dr. Vasile Kindriș. S-a născut în localitatea Ieud la 13 decembrie 1881 în familia nobilă Chindriș de Ieud cu atestări documentare încă din anul 1459 descinzând din Ioan Kindriș fiul lui Sandrin Balea. De-a lungul veacurilor s-au remarcat din neamul acesta nenumărate personalități⁶. Își începe școala la Ieud avându-i ca dascăli pe Petru Bilțiu Dăncuș și Grigore Dunca, apoi la Dragomirești. Devine bursier al Asociațiunii pentru Cultura Poporului Român din Maramureș (înființată la 13 Dec. 1861). Urmează liceul la Sighet, Facultatea de drept la Budapesta, Academia de drept din Oradea. Își dă doctoratul la Cluj. Statul Român, pentru calitățile sale excepționale îi dă o bursă pentru specializare la Berlin. Aici se împrietenește cu marele nostru savant Vasile Pârvan cu care va întreține o bogată corespondență⁷. La Berlin este ales vicepreședinte al «Asociației studenților români la Berlin». Revenit acasă, pentru merite speciale este propus de I. Mihalyi de Apșa și devine președintele Despătmântului ASTRA care se înființează la Sighet.

Dr. Vasile Kindriș este unul din semnatarii APELULUI lansat la Sighet la 11 noiembrie 1918 pentru convocarea satelor la adunarea mare de la Sighet din 22 noiembrie 1918 când s-a ales Consiliul Național Român Comitatens, președintele acestuia Dr. Vasile Chindriș, secretarul (notarul) Ion Bilțiu Dăncuș, șeful gărzi naționale Florentin Bilțiu Dăncuș, membrii consiliului. Tuturor li s-au luat jurământul, de către preotul prot. gr. cat. Simion Balea din Săpânța. După 1 Decembrie 1918 devine deputat în Parlamentul României, apoi senator. Rămâne în Maramureș devenind jurist consult al județului. După Dictatul de la Viena lucrează ca jurist la Ministerul de Interne. La Alba Iulia, unde a fost delegat cu credențional a fost ales în Sfatul național. În perioada interbelică a fost și primar al orașului de reședință al județului Sighet. Moare la Sighet la 6 iunie 1947 și înmormântat la Ieud în cimitirul “Catedralei în lemn a Maramureșului” - Biserica greco – catolică din șes.

Profesor Ion Bilțiu Dăncuș

6 Alexandru Filipașcu, Enciclopedia familiilor nobile maramureșene de origine română, Dacia, Cluj Napoca, 2006, p. 143.

7 Cel puțin 5 scrisori de la marele savant a păstrat până nu demult părintele pr. canonic gr. Catolic Grigore Balea.

Ne-am propus să dăm câteva date biografice și să amintim câteva momente importante din viața lui Ion Bilțiu Dăncuș, pentru a înțelege (în special generațiile de azi și de mâine) importanța personalităților în istorie, curajul și spiritul de care au dat dovadă înaintașii noștri, puternicile sentimente patriotice de care erau animați, care le-au fost inoculate și cultivate încă din copilărie în familie și în școlile noastre. Ion Bilțiu Dăncuș a fost un strălucit exponent al intelectualității maramureșene care, alături de frații săi, Traian – artist plastic și profesor, Titus – folclorist și dascăl, Florentin – notar și militar rezervist, dar și Artemie Anderco, Gheorghe Dăncuș, Mihai Marina, Mihai Pop, Andrei Radu, Alexandru Ciplea, Pr. Simion Balea, Dr. Vasile Chindriș și alți corifei ai generației de aur care au militat prin toate mijloacele de care dispuneau pentru binele poporului, pentru propășirea lui întru cultură, pentru Maramureșul lor drag și pentru Țară.

Ion Bilțiu Dăncuș s-a născut în comuna frunțasă Ieud, la 13 martie 1892 în casa institutorului de piațe memorie, Petru Bilțiu Dăncuș, intelectual de marcă al sfârșitului de secol al XIX-lea, colaborator al lui Nicolae Densușeanu. A fost primul din cei șase copii ai distinsului dascăl. Urmează școala primară în Ieud și gimnaziul la Sighet și tot aici face școala pedagogică cu toate că a fost recomandat după absolvirea gimnaziului pentru a merge la studii superioare la Budapesta. Dispariția prematură a tatălui l-a determinat pe tânărul Ion să facă școala pedagogică spre a putea contribui la creșterea celor șapte frați mai mici rămași orfani. A fost premiant din prima clasă primară. Mai târziu își va complete studiile la Universitatea din Cluj, absolvind Facultatea de Filologie, apoi a făcut studiile de limbă franceză la Universitatea din Dijon – Franța, devenind profesor de limba franceză.

La 1 septembrie 1912 devine învățător în Sat Slatina (în dreapta Tisei). După doi ani, în 1914 este mobilizat pe front împreună cu frații Mihai și Florentin. La 15 februarie 1915 este grav rănit pe frontul din Carpații Bucovinei, corpul său fiind lovit de 11 gloanțe de mitralieră. Este luat prizonier în Rusia țaristă până în anul 1918 (unde învață și limba rusă și ucraineană).

La 11 noiembrie 1918 împreună cu alți fruntași ai românilor maramureșeni semnează cunoscutul Manifest – „Apel” prin care se convoacă pentru 22 noiembrie 1918 Marea adunare a românilor din Maramureș care va alege Sfatul Național Român din Maramureș și va desemna cu „credențional” reprezentanții care vor semna Unirea Maramureșului cu Țara Mamă. La Marea Adunare ce s-a ținut la Sighet, Ion Bilțiu Dăncuș a fost ales secretar al Sfatului Național Român din Maramureș, iar fratele său Florentin

Bilțiu Dăncuș a fost ales comandantul Gărzilor Naționale. Cu inteligența și tenacitatea-i cunoscute, sub impulsul profunde educații patriotice primite de la Tatăl său, Ion Bilțiu Dăncuș se va implica cu toată ființa sa în acțiunea Marii Uniri.

Dacăsteagul tricolor pe care au jurat Președintele, secretarul și membrii Sfatului Național Român la Adunarea din 22 decembrie a fost trimis de Iuliu Maniu de la Cluj prin Longin Mihalyi, frații Ion și Florentin Bilțiu Dăncuș, cu mari riscuri au adus de la Arad primind din mâinile lui Vasile Goldiș baloți de pânză tricolor din care au confecționat steagurile tricolore cu care au plecat delegații maramureșeni la Alba Iulia. Din inițiativa Dr. Vasile Kindriș și Dr. Titu Doroș și prin grija lui Ion Bilțiu Dăncuș a apărut la 7 (20) decembrie 1918 ziarul „Sfatul” ca organ de presă al Consiliului Național Român Central din Maramureș. În primul număr al ziarului, Ion Bilțiu Dăncuș publică prima parte din celebrul articol „Drumul spre Alba Iulia” în care evocă drumul delegației maramureșene la Marea Unire de la Alba Iulia. Și tot aici și acum publică și articolul „22 Noiembrie 1918” în care prezintă adunarea de la Sighet.

În calitatea sa de notar (secretar) al Consiliului Național Român ales la Sighet în Marea adunare populară din 22 noiembrie 1918, Ion Bilțiu Dăncuș chiar dacă era foarte tânăr (26 de ani) și-a asumat responsabilități enorme, cu riscuri pe măsură.

Liderii unioniști, prevăzători, cunoscând momentele de instabilitate pe care le trăiau și care vor urma, au luat decizia de a copia toate documentele CNRC Maramureș și a le păstra separat. Sarcina de copiere i-a fost încredințată tânărului intelectual patriot profesor Gheorghe Dăncuș care le-a păstrat cu sfințenie, fiind singurele mărturi pe care le avem.

Activitatea patriotică a lui Ion Bilțiu Dăncuș a fost permanent și consecvent urmărită de cei care au reprezentat fostul Imperiu Austro – Ungar. Amintim succint episodul petrecut imediat după 1 decembrie 1918 (februarie 1919) când Ion Bilțiu Dăncuș, în mod voluntar a făcut parte dintr-o patrulă de „roșiori” care a cercetat linia demarcațională, respectiv frontiera de nord – vest a României. În dreptul comunei Săpânța, Ion Bilțiu Dăncuș a căzut prizonier într-o ambuscadă organizată de trupe maghiare. A fost transportat urgent la Satu Mare și închis în temnița orașului. După trei luni a fost condamnat la moarte prin spânzurare alături de alți șapte prizonieri români. „Execuția a fost fixată pe ziua denumită „Vinerea Mare”. În dimineața acestei zile de primăvară, ușa celei s-a deschis, dar în locul procurorului și jandarmilor au apărut câțiva dintre conducătorii municipali, care l-au rugat micos să îndeplinească misiunea de sol în fața trupelor române ce se apropiau pentru a le oferi

Ioan Bilțiu Dăncuș

Un erou – martir al poporului român – Profesor Ion Bilțiu Dăncuș, Secretar al Sfatului Național Român din Maramureș în decembrie 1918 și Președinte al Consiliului Național Român din Maramureș în anii 1944 – 1945.

Artemiu Anderco

Artemiu Anderco a fost o personalitate care a marcat zona și perioada prin cultura sa, prin acțiunile de emancipare a poporului, prin educația și formarea pentru Națiunea Română a copiilor săi : Tili- Arthur a ajuns avocat celebru, deputat în Parlament, director de bancă, mare ziarist, iar sora sa Elena, căsătorită Dăncuș a fost cercetător la Institutul de Etnografie și Folclor în cadrul Academiei Române. A iubit țărani și poporul ca nimeni altul.

capitularea fără condiții.

Ion Bîlțiu Dăncuș a trăit intens viața societății intelectuale din perioada interbelică. A fost un bun gazetar fiind un colaborator frecvent al publicației „Graiul Maramureșului” cu articole de istorie, dar și articole cu caracter social.

În anul 1940, după odiosul Diktat de la Viena, alături de alți intelectuali patrioți a decis să rămână în Maramureșul său natal, să nu se refugieze, era conștient de riscurile la care se supune. Amintim cazul lui Ghe Dăncuș... A fost de mai multe ori arestat. Ziaristul Ion Berinde consemnează: „În toamna anului 1944, la apropierea trupelor eliberatoare, a fost scos din închisoare, pentru a îndeplini misiunea de parlamentar, lucru pe care îl făcuse și în 1919. Coincidență? Destin? Probabil și una și alta.” Dacă profesorul Ion Bîlțiu Dăncuș, la Marea Unire din decembrie 1918 și-a asumat uriașă responsabilitate la vârsta de atunci, 26 de ani iată-L pe eroul din 1918, cu același angajament patriotic, de data aceasta Președinte al Consiliului Național Român din Maramureș ales în închisoare în toamna anului 1940 și care își asuma și funcția de primar al orașului de reședință județeană Sighet.

Anul 1945 a fost pentru Ion Bîlțiu Dăncuș anul hotărâtor în viața sa. Acum și-a hotărât destinul ca lider al românilor maramureșeni. S-a ridicat împotriva invadatorului sovietic, împotriva întronării comunismului în această țară. „Recompensa” a venit; a fost arestat și omorât în închisoare în anul 1952.

A fost îngropat într-un gunoi în cimitirul orașului Satu Mare (astăzi zona marginală a cimitirului, unde a fost îngropat s-a sistematizat, iar mormântul prin grija familiei și foștilor săi elevi este amenajat decent).

Ion Bîlțiu Dăncuș în Arhivele CNSAS a lăsat în manuscris mai multe lucrări. Amintim, dintre acestea: „Legende maramureșene”; „Heraldica Maramureșului”; „Cetatea Cingalăului” (versuri istorice); „Romomban și Robonban”, epopee a Neamului Românesc în 12 cânturi. Articole în: „Sfatul”, „Graiul Maramureșului”, „Maramureșul”, „Gazeta Maramureșului”, „Tribuna Ardealului”, „Transilvania noastră”, „Almanahul Tribuna” celebrul articol mono-

8 „Cetatea Cingalăului” (versuri istorice) este de fapt un „poem epopee” în 6 cântări cuprinzând 139 de versuri. Textul a fost publicat de către Pamfil Bîlțiu, cu o prefață scrisă cu multă aplecare de Nicoară Mihali. Cartea a apărut la Editura Zestrea, Baia Mare, 2007. A fost ilustrată color în 11 tablouri dublate de 10 în creion negru de către artista Laura Tamás, deci Ion Bîlțiu Dăncuș „Cetatea Cingalăului”, nu și-a imaginat niciodată că o artistă unguroaică îi va ilustra o carte deoarece așa cum am văzut viața sa a fost mult și veșnic chinuită de unguri. Dar asta a fost...

grafic „Ieudul Maramureșului”.

Un capitol important și interesant din viața acestui adevărat erou național este cel descoperit prin grija fiului său ing. Valentin Bîlțiu Dăncuș în arhivele CNSAS. Documentele de aici pun în evidență urmărirea permanentă a acestuia de organele securității, chinurile și persecuțiile la care a fost supus. Splendide și pline de cele mai nobile sentimente sunt aprecierile foștilor săi elevi și discipoli care merită o prezentare integrală.

Preotul Prot. Arthur Artemie Anderco

Părintele protopop greco-catolic, senator Artemie Anderco (1882 – 1932) face parte din marea familie a „Andercăilor” cum se obișnuia să li se zică în popor.

Născut în 1882 în Od.. Satu Mare . Tatăl, Vasile Anderco preot greco-catolic, mama Terezia Anderco născută Pop.

În anul 1905 se căsătorește cu Alexandrina Pop din familia Prot. Pr. Alexandru Pop și Elena Breban din Apșa. Au avut patru copii : Alexandrina căsătorită cu avocatul Nicolae Boca (Satu Mare), Artur (Tili) avocat în conducerea Graiul Maramureșului (decedat în 13 ianuarie 1943), Tiberiu, decedat în 1938 (?) și Elena căsătorită cu ofițerul din armata regală Ștefan Dăncuș care ajunge la gradul de general. Preotul Anderca moare la 6 oct.1932 la Ieud.

Ca majoritatea intelectualilor transilvăneni și Artemie Anderco urmează Liceul catolic din Satu Mare și apoi Facultatea de teologie de la Gherla. În anul 1905 este hirotonit preot și numit la Baia Mare, iar apoi paroh în Cuhea Maramureșului. Aici i-a primit pe prefecul de Cernăuți Tarangul, generalul și istoricul Radu Rosetti, fiind de față și părintele gr. catolic, protopopul Emil Bran, așa cum vedem într-o fotografie de familie (colecția M. Dăncuș). Pe scaun în față stă doamna Alexandrina Anderco, preotul prot. Artemie Arthur Anderco și copiii : Arthur-Tili, eruditul ziarist și avocat celebru care a jucat un rol important în viața social-politică și culturală a Maramureșului, fetița Alexandrina care a murit la o vârstă fragedă și a fost îngropată lângă biserică ; la căpătâiul ei a fost plantat un brad care a crescut imens și a fost tăiat nu cu mulți ani în urmă și fata mai mică Mipa – Elena, căsătorită cu generalul din armata regală Ștefan Dăncuș.

De la Cuhea este transferat în 1917 ca protopop la Ieud, pentru subzona Iza Mijlocie. Aici, în podul Bisericii din Deal, descoperă celebrul manuscris « Codicele de la Ieud », (datat 1391), semnalat de savanții Ion Bianu și Nicolae Iorga, pe care-l donează Muzeului Maramureșean din Sighetul Marmăției. Astăzi manuscrisul se păstrează la Biblioteca Academiei Române.

Părintele Anderco a fost ales cu Credențional, ca delegat la 1 Decembrie 1918 la Alba Iulia în Cercul electoral Vișeu de Sus. În perioada interbelică (1927-1928) a fost senator în Parlamentul României. Moare la 8 octombrie 1932 și este înmormântat în cimitirul Bisericii din Deal alături de alte personalități.

Părintele prot. Artemie Anderco este pe lista delegaților oficiali, ca trimiși ai Maramureșului la Alba Iulia la 1 Decembrie 19189, spre a semna marele act al Unirii.

Învățătorul Grigore Țiplea, ofițer în rezervă

S-a născut la 19 martie 1884 în localitatea Ieud. Este fiul lui Simion «a Bogatului» și al Ioanei Chindriș. Face studii și devine învățător, terminând Institutul greco-catolic din Gherla, de formare a învățătorilor. L-a avut ca profesor pe Ilarie Boroș, care va deveni vicarul greco-catolic al Maramureșului. Se căsătorește în Petrova cu Maria Pop, rudă a doctorului Gheorghe Bilașcu. În 1916 termină cursurile Școlii de ofițeri în rezervă. Participă activ la Primul Război Mondial alături de alți maramureșeni : Găvrilă Iuga (Săliște), Vasile Cupcea (Budești), George Mihalca (Petrova), Kindriș Vasile și Ștefan (Ieud), evreul Mendelovici din Dragomirești, Văsăieș din Petrova, Vasile a lui Docă din Ieud, ofițerul de tunuri Iurca Salvador, Vasile a Roibului din Ieud etc.etc. sute și mii de maramureșeni 10. Reintors de pe front în Ieud, Grigore Țiplea s-a implicat în organizarea Sfatului național sătești ce vor delega cu credențional pe cei ce vor vota Mare Unire la Alba Iulia.

Implicarea dascălului Grigore Țiplea în actele premergătoare Marii Uniri este incontestabilă. Este unul din semnatarii și organizatorii la (1) 14 noiembrie 1918 la Vișeu de Sus a Apelului Consiliului Național Român din Maramureș, prin care se anunță : « Frunțașii poporului român, precum și poporul român din Maramureș, uzând de dreptul liberei dispunerii asupra sorții și viitorului națiunii s-au constituit în Consiliul Național Român local » 11.

Pentru știința lui și pentru devotamentul față de Unire este ales notarul « adunării electorale », iar « Credenționalul » prin care Ion Iusco Dolhuț din Vișeu de Sus, Găvrilă Comen din Vișeu de Jos, Artemie Anderco, preot în Ieud, Vasile Pleș în Ieud și Vasile Timiș Filipanu în Borșa sunt delegați la Alba Iulia « a lua parte

9 Mihai Dăncu., Gheorghe Todinca, Unirea Maramureșului cu Țara – Mărturii documentare 1918 – 1919, Sighet, 2008, p. 159.

10 Laurențiu Batin, Destinul unui erou, Baia Mare, 2018, p. 16.

11 Ibidem, op. cit. , p. 159.

cu vot decisiv la marea adunare. Credenționalul este semnat de Dr. Aurel Szabo prezident, Grigore Țiplea Notar și încă 27 de membri.

Patriotul învățător Grigore Țiplea la capitolul Membrii de drept din «Lista delegaților oficiali care au luat parte la Adunarea Poporului Român din 1 Decembrie 1918 la Alba Iulia, ca trimiși ai Maramureșului», alături de: Petru Bârlea protopop în Berbești, Ion Bîlțiu Dăncuș, Grigore Țiplea, căp. Dr. Sabo Aurel a Vișeu de Sus, serg. Ion Ivanciuc –Iapa, sublocotenent. Florentin Bîlțiu Dăncuș. Iată că trei din cei șase membri de drept sunt din localitatea Ieud.

Florentin Regulus Bîlțiu Dăcuș

Să nu ne surprindă și prenumele de Regulus alături de Florentin. Se obișnuia să se dea un nume latin sau și un nume latin pentru a putea fi tradus în limba maghiară.

A fost și el semnatar al celebrului Apel din 11 Noiembrie 1918, iar la 22 noiembrie a fost ales comandant al Gărzii Naționale fiind și ofițer în rezervă.

Florentin Bîlțiu Dăncuș s-a născut la 12 octombrie 1895 în comuna Ieud. La Ieud urmează și școala primară apoi urmează la Sighet Școala normală de învățători, pe care o termină în anul 1917, obținând diploma ce-i permitea să predea și în limba maghiară și germană.

Imediat după terminarea școlii este mobilizat și trimis pe front ca sublocotenent.

Alături de fratele său mai mare Ion, am văzut că semnează Apelul din 11 noiembrie 1918 iar la 1 Decembrie 1918 este prezent la Alba Iulia.

În luna ianuarie 1919 Maramureșul este ocupat de ucrainenii – Valea Tisei, Sighetul și zona Vișeuului.

Domnul Vasile Filipciuc, un mare patriot cu minte luminată, conduce o delegație la Consiliul Dirigent la Sibiu și cere ca armată română să ocupe Maramureșul.

La 16 ianuarie trece Gutâiul Regimentul 14 Roman comandat de colonelul I.Gheorghiu. La 17 ianuarie 1 1919 la Cămara la Sighet ucrainenii sunt zdrobiți. Au implicat cu eroism și gărzile naționale conduse de ofițerii: Mihai Pop din Bârsana, Ion și Florentin Bîlțiu Dăncuș din Ieud, Ilie și Vasile Lazăr din Giulești.

În perioada 1918 – 1920 Florentin Bîlțiu Dăncuș a fost șeful Gărzii naționale la Sighet cu grad de locotenent. A terminat apoi Școala superioară de grad universitar de notari-devenind notar calificat superior.

Florentin Bîlțiu Dăncuș

Florentin Bîlțiu Dăncuș a fost un erou în luptele duse pentru ca pământul străbun să se întregească. Faptele lui de eroism au fost recompensate prin decorațiile pe care le-a primit:
- Steaua României în grad de cavaler cu spade și panglică de Virtutea militară;
- Victoria războiului 1916 – 1922
Crucea comemorativă Coroana României

Preotul protopop greco-catolic Simion Balea din Ieud

Gavrilă Hotico
Herenta

Simion Balea

Ioan Bălea de Ieud

Părintele Simion Balea este unul din exponenții de marcă ai nobilei familii Balea din Ieud care a dat, începând cu secolul al XIV-lea și pe parcursul celor următoare, personalități care au onorat neamul românesc și au marcat istoria.

S-a născut în localitatea Ieud în anul 1885. Face gimnaziul la Sighet iar teologia la Gherla.

Începând din anul 1890, așa cum consemnează istoricul Tit Bud, „Simion Balea este preot în Săpânța. Preot zelos care a zidit o școală frumoasă de piatră cu două săli, a pictat biserica și a făcut un iconostas foarte frumos cu spese de 14 000 de coroane. A zidit o casă frumoasă parohială de piatră. Ca prezide a compozesoratului se năzuiește a face un fond bisericesc...” Părintele Simion Balea a fost membru important al Asociațiunii pentru Cultura Poporului Român din Maramureș. În dorința de a prospera românii din Maramureș a înființat Banca Maramureșeana.

Părintele Simion Balea a fost unul din promotorii și susținătorii Unirii Maramureșului cu Țara Mamă. În această acțiune de mare anvergură, risc și curaj și-a antrenat și susținut și pe cei doi gineri: profesorul Ion Bîlțiu Dăncuș și preotul profesor Grigore Rîțiu, ambii participanți la Alba Iulia cu credențional pentru a semna unirea Maramureșului cu Țara.

A fost președintele Adunării de Constituire a Sfatului Național Român din Maramureș la 22 noiembrie 1918 la Sighet și a oficiat serviciul religio, după care a luat jurământul președintelui ales, Dr. Vasile Chindriș și tuturor membrilor consiliului pe biblie și drapelul tricolor trimis de Iuliu Maniu de la Cluj prin Longin Mihalyi.

Drapelul a fost adus în piața orașului și așezat pe masa ceremonială de către copila de atunci Domnișoara Lucia Mihalyi de Apșa..

Cercul electoral de la Teceu, din care făcea parte, l-a delegat la Alba Iulia cu credențional pentru a vota unirea Maramureșului cu Țara. După unire devine membru în primul parlament al României ca senator, dar și membru în marele Sfat național al Transilvaniei.

Meșterul Stan Ion Pătraș din Săpânța mărturisea că Părintele Balea și ginerele acestuia – Preotul profesor Grigore Rîțiu i-au fost sfătuitori în realizarea „celebrului cimitir”.

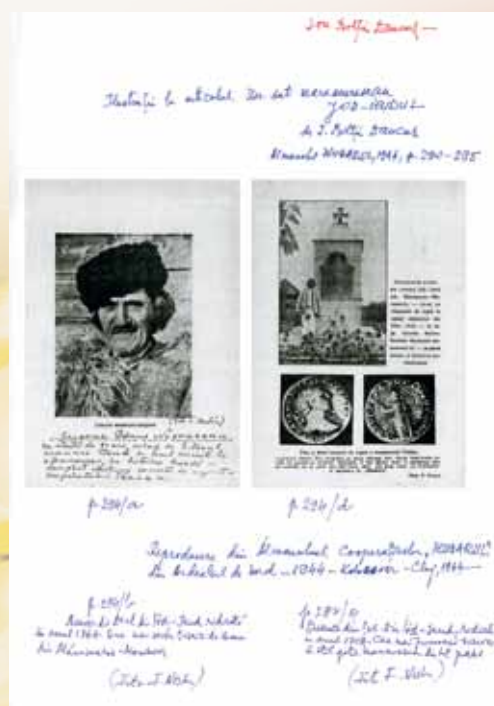
Moare la 10 noiembrie 1938. A fost jale

mare. Au participat 24 de preoți și alte înalte fețe bisericești ale clerului greco-catolic din Maramureș.

Din Ieud a mai participat și s-a implicat în organizarea Marii Uniri a Maramureșului cu Țara și respectabilul Ioan Balea de Ieud, notar comitatens, semnatar al Apelului și militant unionist, mare patriot, care a garantat mari acțiuni patriotice cu averea sa considerabilă.

La 27 noiembrie 1918 Cercul electoral Vișeu – Iza cu sediul la Vișeu de Jos, alege printre alți delegați și pe Vasile Pleș Vasilicu (1885-1923). Provine dintr-o veche familie nobilă românească din Ieud. Participă la Alba Iulia și votează alături de alți delegați maramureșeni cu credențional Unirea Maramureșului cu Țara Mamă. În perioada 1920 -1923 pentru meritele speciale ajunge primarul Ieudului.

De la Ieud au mai participat la Unire și alți patrioți țărani de viță veche și intelectuali. Printre aceștia îi amintim pe Găvrilă Hotico Herenta (Bătrânul), mare meșter popular, om de geniu care, fără școală, s-a afirmat prin munca sa de mare talent și a rămas în istoria locală. Despre acesta și despre toți ceilalți s-a mai scris sau au fost pomeniți. O vom face și noi cu pioșenie și respect într-o viitoare carte.

Grigore Dăncuș Nișoreanu